

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ ΠΑΝΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΞΙΕΣ (Ακαδημαϊκού Λουκά Γ. Χριστοφόρου)	1
◆ ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ (Δήμητρας Κωνσταντίνου - Χριστοδούλου)	10
◆ «ΕΩΣ ΕΤΙ ΚΑΙΡΟΣ» (Μελπομένης Άντωνοπούλου)	13
◆ ΕΓΩ Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΑΣ (Ποίημα Δημήτρη Σπηλαίου)	14
◆ Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΤΗΣ (Βασιλείου Χ. Χαράλαμποπούλου)	15
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: «ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ...» (Πανομοίτη)	20
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη, Μ.Α.)	21
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμβριά)	24
◆ ΑΓΙΑ ΝΥΧΤΑ (Ποίημα Νίκου Τουτουντζάκη)	25
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Έπικοινωνίας τής Χ.Ε.Ε.)	26
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γιαμβριά)	29
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	31

ΕΤΟΣ 69οv

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2006

ΑΡΙΘ. 667

€ 1,20

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2006.

Ἡ συνδρομὴ διὰ τὸ 2006 παραμένει € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2006

Ἐσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς Eurobank μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 69ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2006

Αριθ. 667

ΠΑΝΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΞΙΕΣ*

1. Είσαγωγή

Οι αξίες είναι θεμελιώδεις συνδετικές αρχές, βασικά κριτήρια ήθικης και συστήματα αναφοράς τα όποια καθοδηγούν την ανθρώπινη συμπεριφορά και με τα όποια κρίνουμε το ποιόν της ζωής. Οι αξίες προσδιορίζουν την αρετή μας, την τιμή και την τιμιότητά μας, τη φιλία και τη γενναιοδωρία μας, τη στοργή και την αφοσίωσή μας, την υπερηφάνεια μας, την τρυφερότητα και την καλοσύνη μας. Οι αξίες μας κάνουν ευαίσθητους στην αναγνώριση άλλων αξιών, μās συνενώνουν σε κοινωνίες, διαφυλάττουν τα δικαιώματά μας ως ατόμων και συνάμα ανυψώνουν τη συλλογική μας συνείδηση. Οι αξίες έχουν σημασία όταν εφαρμόζονται.

Οι αξίες έχουν την τιμή τους. Ή βασική αξία μίας αξίας συνίσταται στη σημασία που έχει αυτή για τη ζωή μας. Δεν μπορούμε να εξηγήσουμε ή να εκτιμήσουμε την αξία των αξιών χωρίς να τους αποδώσουμε ή χωρίς να αποδεχθούμε κάποια αξία τους. Και όπως ακριβώς οι πράξεις μας είναι ενσωματωμένες σ' εκείνες των συνανθρώπων μας, έτσι και οι αξίες μας είναι αμοιβαία ενσωματωμένες. Ή κάθε μία από τις αξίες, όπως της δικαιοσύνης, της ελευθερίας, της

αξιοπρέπειας, της αγάπης κ.τ.λ., καθορίζεται εν πολλοίς από τις λοιπές αξίες. Οι αξίες οφείλουν την αξία τους στη συνύπαρξη των άλλων αξιών. Μέσα από αυτή την ενσωμάτωση και αλληλεπίδραση των αξιών, αναδύεται ή αμοιβαία αλληλεξάρτησή τους, ή διαπίστωση αμοιβαίου χρέους και ή ανάγκη αμοιβαίου σεβασμού και συμβιβασμού. Διαφαίνεται, επίσης, ή ύπαρξη μίας θεμελιακής ενότητας των αξιών του ανθρώπου και ή δυνατότητα σύγκλισης των αξιών σε ένα οικουμενικά αποδεκτό σύστημα αξιών. *Ή αξία μίας αξίας κρίνεται επομένως και από τον βαθμό στον οποίο ή συγκεκριμένη αξία ενισχύει την ενότητα και τη συνοχή των αξιών του ανθρώπου.*

Οι αξίες συνεχώς διαμορφώνονται και συνάμα παραμένουν, τουλάχιστον ένα μέρος τους, στην ουσία τους αμετάβλητες, σταθερές. Στις παραδοσιακές, έγγενεις αξίες, -όπως εκείνες της αρχαίας Ελλάδος και του Χριστιανισμού- έχουν προστεθεί και άλλες, νεώτερες, όπως, στις μέρες μας, οι αξίες που αφορούν στο άτομο και οι αξίες που αφορούν στην επαγγελματική ήθικη, οι λεγόμενες "*professional ethics*". Υποστηρίζεται, ωστόσο, ότι μία από τις αλλαγές που επέφερε ή σύγχρονη επιστήμη και ή επιστημονική τεχνολογία είναι ή υποβάθμιση των υπέρτατων αξιών του ανθρώπου καθώς και ή γενική κρίση των αξιών. Καί-

* Κείμενο όμιλίας στη Χριστιανική Ένωση Επιστημόνων και Χριστιανική Ένωση Εκπαιδευτικών Λειτουργών στις 7 Οκτωβρίου 2005.

τοι, αναπόφευκτα, σε μία πλουραλιστική κοινωνία, όπως ή δική μας, υπάρχει ένα φάσμα ερμηνείας των αξιών, σύγχρονοι διανοητές υποστηρίζουν ότι οι αξίες του ανθρώπου κινδυνεύουν από τη διάβρωση της διαφοροποίησης και από την αύξηση της κοινωνικής ανισότητας. Παρατηρούν ότι οι παραδοσιακές αξίες των εθνικών πολιτισμών και της θρησκείας υποχωρούν και ότι τις διαδέχεται ένας κόσμος ουδέτερης ομοιομορφίας. Άλλοι, πάλιν, όχι μόνον όμιλούν απαισιόδοξα για μία υποχώρηση των πανανθρώπινων αξιών, αλλά ισχυρίζονται ότι όσες από τις παραδοσιακές αξίες απομένουν είναι ασυμβίβαστες με τις σημερινές συνθήκες, και ίσως εξτρεμιστικές. Η θρησκεία, λένουν, δεν αποτελεί πλέον την ύψιστη αυθεντία ήθικης. Σήμερα, υποστηρίζουν, η έννοια της δικαιοσύνης, η ιδέα της ήθικης, τα κριτήρια της αρετής έχουν όλα προσλάβει σχετική αξία και αυτό το αποδίδουν στην επίδραση της επιστήμης. Η γενική αυτή κρίση των παραδοσιακών αξιών θεωρείται από πολλούς ως κρίση ιδεών και πεποιθήσεων. *Ανεξάρτητα από την όρθότητα των ανωτέρω, χάσαμε, φαίνεται, εν μέρει, τα ακμαία αξιοκρατικά ενοποιητικά στοιχεία του πολιτισμού μας.*

Ας αναφερθούμε, λοιπόν, πρώτα στις αξίες των εθνικών πολιτισμών και των θρησκειών, ως παλαιότερες, και άκολούθως στις αξίες της επιστήμης και τις αξίες στην επιστήμη.

2. Οι αξίες βρίσκονται στις ρίζες των πολιτισμών

Κοσμούν σήμερα τη γη πολλοί εθνικοί και τοπικοί πολιτισμοί, με ξεχωριστές παραδόσεις, τρόπους ζωής, μύθους, θρησκείες, και αξίες, που προσδιορίζουν -έμπλουτίζουν και περιορίζουν- τη ζωή των ανθρώπων που αντιπροσωπεύουν. Η ιστορία διδάσκει ότι κανένας πολιτισμός δεν είναι δυνατός χωρίς τη συναίνεση σε ένα σύστημα κοινών αξιών. Η ιστορία διδάσκει επίσης ότι από

τις 6.000 περίπου εθνικές κουλτούρες πηγάζουν οι αξίες των πολιτισμικών συστημάτων του ανθρώπου. Η πολιτισμική όμως πηγή των αξιών, έπισημαίνουν διάσημοι ιστορικοί, συσσώρευσε με την πάροδο του χρόνου έννοιες αξιών διαφορετικές και ερμηνείες αξιών ένιοτε άμοιβαία άσυμβίβαστες και ώδήγησε σε πολιτισμική διαφοροποίηση και στη γνωστή πολιτισμική απόκλιση. Όρθα έλέχθη ότι *ο πολιτισμός δεν έχει σύνορα, αλλά ό κάθε λαός έχει τον δικό του πολιτισμό.* Αναμφισβήτητα, οι τοπικοί / έθνικοί πολιτισμοί της γής έχουν, ό καθένας, ξεχωριστή όμορφα και άναμφισβήτητα διαφορετικές θεωρήσεις και παραδοσιακές αξίες. Οι έθνικοί πολιτισμοί πλάθουν τον ίδιο τον άνθρωπο, ένώνουν και χωρίζουν (διαφοροποιούν) τους λαούς, διατηρούν τον πλούτο και την όμορφα της ανθρώπότητας, αλλά, πολλές φορές, διαιωνίζουν, δυστυχώς, την άσχήμα του σωδινισμού.

Παρά, όμως, την ιστορική τάση του ανθρώπου για πολιτισμική διαφοροποίηση, στα τελευταία 500 χρόνια και κυρίως στον περασμένο αιώνα, παρατηρείται μία τάση για πολιτισμική έπανασύγκλιση, λόγω των παγκόσμιων πολιτιστικών άνταλλαγών τις όποιες έπέφερε κυρίως ή χρήση της σύγχρονης έπιστημονικής τεχνολογίας. Οι σύγχρονες αυτές εξέλιξεις έφεραν πιό κοντά τους λαούς της γής και συνέδεσαν το μέλλον τους, τους πολιτισμούς τους, τις παραδόσεις τους, την ποιότητα ζωής τους, τις έλπίδες και τους φόβους τους. Πολλές φορές ή νέα αυτή πραγματικότητα δημιουργεί έντονες διαμάχες μεταξύ έθνικών και διεθνιστικών άπόψεων και συμφερόντων. Στους παραδοσιακούς έθνικούς πολιτισμούς των λαών της γής, εισχωρούν ραγδαία -και πολλές φορές βίαια- νέα στοιχεία. Χωρίς έξαιρέση, οι παραδοσιακοί έθνικοί πολιτισμοί πιέζονται να προσαρμοστούν στο νέο, στο σύγχρονο, στην όποιαδήποτε άλλαγή και να συμβιβάσουν προς

τὴ δική τους παράδοση καὶ ιδιοσυγκρασία διεθνιστικὰ χαρακτηριστικά. Ἀναγνωρίζεται ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἡ ποικιλία καὶ ἡ ἰδιαίτεροτητα τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν ἀπαιτεῖ σεβασμὸ καὶ διαφύλαξη καὶ παρατηρεῖται ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ συνύπαρξη τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν καὶ ἡ εἰρηνικὴ συμβίωση τῶν λαῶν ποὺ ἀντιπροσωπεύουν, προϋποθέτει σύγκλιση τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν σὲ ἓνα γενικὰ ἀποδεκτὸ, κοινὸ, σύστημα ἀξιών.

Πῶς, λοιπόν, θὰ μπορούσαν οἱ ἐθνικοὶ καὶ τοπικοὶ πολιτισμοὶ τοῦ ἀνθρώπου νὰ διατηρηθοῦν ὡς συμπληρωματικὲς ὄψεις ἐνὸς εὐρύτερου παγκόσμιου πολιτισμοῦ ὁ ὁποῖος νὰ τονίζει τὴ μοναδικότητα τῆς ταυτότητάς μας ὡς ἀνθρώπων καὶ τὰ κοινὰ μας χαρακτηριστικά ὡς μελῶν μίας οἰκογένειας; Πιστεύουμε^{1,2} ὅτι ἡ ἐνότητα τῶν πολιτισμικῶν συστημάτων τῶν λαῶν προϋποθέτει τὴ σύγκλισή τους σὲ ἓνα κοινὸ σύστημα πανανθρώπινων ἀξιών ριζωμένο στὴν ἀποδειγμένη ὁμοιότητα τῶν παραδοσιακῶν ἀξιών τοῦ ἀνθρώπου καὶ βασισμένο στὴν ἐνότητα καὶ ὄχι στὴν ταυτότητα τῶν ἀξιών. Ἐν προκειμένῳ, ὡς πανανθρώπινες θὰ μπορούσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν ἐκεῖνες οἱ ἀξίες, οἱ ὁποῖες παραμένουν πρακτικὰ ἀνελημέριστες ἀπὸ τίς πολιτισμικὲς διαφορὲς τῶν λαῶν καὶ οἱ ὁποῖες γίνονται ἐλεύθερα ἀποδεκτὲς ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς γῆς ὡς δικές τους ἀξίες, παρὰ τίς τυχόν ἐννοιολογικὲς ἐθνικὲς τους ἀποχρώσεις. Οἱ πανανθρώπινες ἀξίες σέβονται τὴν ἰδιαίτερότητα τῶν ἀξιών τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν. Ἀναζητοῦνται ἐμπειρικὰ ἀνάμεσα στὶς ἀξίες ποὺ ἐμπεριέχονται στὶς κουλτοῦρες, τοὺς πολιτισμοὺς καὶ τίς θρησκείες. *Ἡ σύγχρονη λοιπὸν ἀλληλεξάρτηση τῶν λαῶν τῆς γῆς, προσφέρει τὴ δυνατότητα ἀνάδειξης ἐνὸς μικροῦ ἔστω ἀριθμοῦ κοινῶν ἀξιών καὶ τὴν ἀποδοχὴ πολλῶν ἀπὸ τίς ἐπὶ μέρους ἀξίες τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν ὡς συμπληρωματικῶν τῶν κοινῶν ἀξιών.*

3. Οἱ ἀξίες βρίσκονται στὸ βάθος τῶν

θρησκειῶν

Σὲ ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴν ἱστορία συναντᾶται ἡ πίστη στὸ Θεό, ἡ πίστη στὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς ἄλλου κόσμου, πέρα ἀπὸ τὸν παρόντα φυσικὸ, καὶ οἱ συνακόλουθες ὑπερβατικὲς ἀξίες τῆς θρησκείας. Θεμελιώδης λοιπὸν εἶναι ἡ πίστη πολλῶν θρησκειῶν ὅτι ἡ ἀνάτατη πηγὴ τῶν ἀξιών εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὅτι οἱ ἀξίες εἶναι ἀποκαλύψεις τῆς θέλησης τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Ἡ θεϊκὴ προέλευση τῶν θρησκευτικῶν ἀξιών τοὺς προσδίδει ὑπερβατικὸ, πανανθρώπινο καὶ ἐνοποιητικὸ χαρακτήρα, ἔτσι ὥστε νὰ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τῶν θρησκειῶν ἀνώτερες τῶν ἄλλων ἀξιών τοῦ ἀνθρώπου. Ὡστόσο, χρειάζεται νὰ προσαρμοστοῦν οἱ θρησκευτικὲς ἀξίες στὶς νέες συνθήκες τῆς ζωῆς, νὰ ἀγκαλιάσουν ὁλόκληρη τὴ φύση καὶ νὰ συμβιβάστοῦν μὲ τὴ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ τίς ἠθικὲς ἐπιπτώσεις τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς τεχνολογίας. Ἡ ἀναζήτησις καὶ ἀποσαφήνισις τῶν πανανθρώπινων θρησκευτικῶν ἀξιών ὁμως προσκόπτει στὸν πλουραλισμὸ τῆς θρησκείας καὶ στὸ φόβο γιὰ τὴ σταδιακὴ ἀλλοίωσις τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων.

Βαθιὰ στὴ διδασκαλία τῆς θρησκείας ἐδρεῦνουν οἱ βασικὲς ἀξίες τῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς ἀμοιβαιότητος, καὶ τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ κατ' ἑξοχὴ πανανθρώπινη ἀξία καὶ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ κατ' ἑξοχὴ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Ἐδῶ, στὸ Χριστιανισμὸ, ἡ ἀγάπη εἶναι ἔννοια πολυεδρική, δύναμη οἰκουμενική, ἀξία ἰδιαίτερα προσωπική καὶ ταυτόχρονα συνδετική, πληροὶ τὰ πάντα καὶ συνδέει τὰ πάντα, ταυτίζεται μὲ τὸν Θεὸ («Ὁ Θεὸς Ἀγάπη ἐστὶ» (Α' Ἰω. 4:16)). Ἡ κατ' ἑξοχὴ ἀξία τῆς ἀμοιβαιότητος εἶναι ὁ Χρυσὸς Κανόνας («**Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως**» (Λουκᾶ 6:31, Ματθ. 7:12)). Προϋποθέτει τὴν ἀναγνώριση τοῦ χρέους καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου. Στηρίζεται στὴν

έννοια της ανταποδοτικότητας και του «πλησίον». Και ό πλησίον σήμερα ευρίσκεται σέ όλη τή γή, συμπεριλαμβάνει όλη τή δημιουργία, τό παρόν και τό μέλλον, αυτούς πού υπάρχουν και αυτούς πού θα έλθουν. Πώς όμως τό μέλλον ή τό «μη υπάρχον» θα ανταποκριθεί στην άμοιβαίότητα πού άπαιτεί ό Χρυσός Κανόνας; Πώς, για παράδειγμα, τό έμβρυο θα ανταποκριθεί και πως θα άπαιτηθεί από μās τὰ δικαιώματά του; Η έννοια του πλησίον, λοιπόν, δέν περιορίζεται σήμερα τοπικά ή χρονικά, ούτε και από τήν δυνατότητα ανταπόκρισης του τοπικά ή του χρονικά άπομακρυνόμενου. Και εδώ προκύπτει ή δική μας ευθύνη, να γίνουμε «ό πλησίον» αυτού πού δέν έχει φωνή δική του.

Θά ήθελα όμως να αναφερθώ και στη θρησκευτική άξία της πίστης γιατί στο βάθος της βρίσκεται τό νόημα όλων τών θρησκευτικών άξιών. Σάν έπιστήμονας, πιστεύω στη δύναμη της λογικής και στη λογικότητα της φύσης. Άλλιώς, πως θα μπορούσα με λογικό τρόπο να διερευνήσω τους νόμους μίας παράλογης φύσης; Σάν Χριστιανός, πολλές φορές άναζητώ, όπως ό Θωμάς, άπόδειξη για να πιστέψω, αισθάνομαι όμως πολύ πιό ευτυχής όταν έχω τήν πίστη του Πέτρου, την αυθόρμητη πίστη, ή όποία γνωρίζει χωρίς άπόδειξη γιατί έχει έμπιστοσύνη. Θέλω, όμως, να αναφερθώ και σέ ένα άλλο γνώρισμα της πίστης, σέ εκείνο τό καθοριστικό στοιχείο πού έλαμψε στην πίστη του Παύλου και πού τό έχουμε σήμερα ιδιαίτερα άνάγκη. Όταν ό Πέτρος παρουσίασε για πρώτη φορά τόν Παύλο στους άποστόλους της Ίερουσαλήμ, οι άποστολοι (όλοι Έβραίοι) έκαμαν μία πρωτοφανή και άδιανόητη άλλαγή στις θρησκευτικές τους άντιλήψεις. Έγκατέλειψαν, με προφανή δυσκολία, τήν τότε έπικρατούσαν άντίληψη ότι για να γίνει ένας Χριστιανός έπρεπε πρώτα να γίνει Έβραίος και άποδέχθησαν τό άδιανόητο, αυτό πού τόσο επιγραμματικά συνόψισε και διακήρυξε άργό-

τερα ό Παύλος: «*Ούκ έν Ιουδαίος ούδέ Έλλην, ούκ έν δούλος ούδέ έλεύθερος ούκ έν άρσεν και θήλυ, πάντες γάρ ύμεις εις έστε έν Χριστώ Ιησού*» (πρός Γαλάτας κεφ. Γ', στ' 28). Άνοιξε, έτσι, ή πίστη του Παύλου και τών άλλων άποστόλων τό δρόμο προς τό Θεό για κάθε άνθρωπο, άνοιξε τό δρόμο για άξιοπρέπεια, ισότητα, άδελφοσύνη, ένότητα, έλευθερία. Με στήριγμα λοιπόν τήν πίστη ένδεικνυται σήμερα να ξεπεράσουμε τις όποιες δυσκολίες πού σάν πιστοί άντιμετωπίζουμε κυρίως σέ ό,τι άφορά στις θέσεις της θρησκείας σέ θέματα έπιστημονικά, άποδειγμένα από τήν έπιστήμη και τή μέθοδό της. Άς αναλογισθούμε, έν προκειμένο, τους σοφούς πατέρες τών πρώτων αιώνων του Χριστιανισμού, οι όποιοι, με άπαράμιλλη διορατικότητα, πρωτοφανή δεξιότητες, και ασάλευτη τήν πίστη στις βασικές Χριστιανικές άρχές και άξίες, όχι μόνο συμβίβασαν ουσιώδη στοιχεία του άρχαίου Έλληνικού πολιτισμού με τήν πίστη τους, αλλά και τα χρησιμοποίησαν για να έρμηνεύσουν και διαδώσουν άποτελεσματικότερα τό χριστιανικό μήνυμα.

4. Οι άξίες της έπιστήμης και ή επίδραση της έπιστήμης στις παραδοσιακές άξίες

Η έννοια της άξιας είναι κεντρικής σημασίας στην έπιστήμη και στην έπιστημονική έρευνα. Η έπιστήμη, όμως, *per se* δέν άσχολείται με άξίες και δέν άνακαλύπτει άξίες. Δέν γνωρίζω φυσικούς νόμους πού έπιβάλλουν σεβασμό τών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οι έπιστήμονες όμως άσχολούνται με άξίες και ή ίδια ή έπιστήμη από μόνη της δέν είναι έλεύθερη άξιών στην εκτέλεση της έπιστημονικής έρευνας και στην έφαρμογή της έπιστημονικής γνώσης. Μπορούμε, νομίζω, να διακρίνουμε γενικά δύο κατηγορίες άξιών: *Άξίες στην έπιστήμη και άξίες της έπιστήμης*.

Άξίες στην έπιστήμη

Όρθά έλέχθη ότι μόνον τότε ένας μπορεί να έργαστεί στην έπιστήμη, όταν εκτιμά

την αξία της αλήθειας. Όντως, η έρευνα για την αλήθεια στην επιστήμη επιβάλλει στον έρευνητή μία ήθικη συμπεριφορά ή οποία δέν διαφέρει ποσοτικά ή ποιοτικά εκείνης στην ευρύτερη κοινωνία, γιατί σύμφυτες με την άσκηση της επιστήμης είναι αξίες όμοιες με εκείνες της ευρύτερης κοινωνίας. Η επιστήμη αντιπαραθέτει την εργασία ένός επιστήμονα με την εργασία τών άλλων επιστημόνων και δέν μπορεί να επιζήσει χωρίς δικαιοσύνη και τιμή και σεβασμό ανάμεσά τους. Η επιστήμη, επί πλέον, στηρίζεται στην ελεύθερη επικοινωνία τών επιστημόνων και άρα στην άμοιβαία εμπιστοσύνη και άλληλεξάρτησή τους. Η ανοχή της διάστασης απόψεων, ή ελευθερία της σκέψης και του λόγου, ή δικαιοσύνη, ή αξιοπρέπεια, ό αυτοσεβασμός είναι όλες αξίες πού έχουν αναγνωριστεί στο παρελθόν - πολύ πριν από τη σύγχρονη επιστήμη - ως αναγκαίες για να επιζήσει ή κοινωνία. Στις ίδιες αξίες στηρίζεται και ή επιστήμη για τη λειτουργία της γιατί οι αξίες αυτές είναι διαχρονικές και γιατί ή επιστημονική έρευνα εκτελείται από και για τους άνθρωπους, και γιατί ή επιστήμη είναι πρωτίστως ανθρώπινη διαδικασία. *Έτσι, ενώ ή επιστημονική εικόνα για τον κόσμο συνεχώς αλλάζει, οι αξίες πάνω στις όποιες στηρίζεται ή επιστήμη και ή επιστημονική συμπεριφορά παραμένουν ουσιαστικά οι ίδιες, διαχρονικές πανανθρώπινες αξίες.*

Υπάρχουν όμως και οι αξίες της επιστήμης, αξίες πού χαρακτηρίζουν τον ιδιαίτερο τρόπο σκέψης και λειτουργίας της.

Αξίες της επιστήμης

- *Ο όρθολογισμός* είναι αξία της επιστήμης. Προσδιορίζει τον τρόπο με τον όποιο αποκτάται ή επιστημονική γνώση και τó είδος της γνώσης πού δέχεται ή επιστήμη ως αντικειμενική, ως «άληθινή».

- *Η αντικειμενικότητα και ή αποδεικτικότητα* της γνώσης είναι αξίες της επιστήμης. Η επιστήμη αποδέχεται ως αντικειμενική μόνο τη γνώση πού μπορεί να έπιβε-

βαιωθεί πειραματικά ή να αποδειχθεί θεωρητικά. Έπιστημονική αλήθεια είναι έξ όρισμού αυτό πού οι επιστήμονες αποδεικνύουν και θεωρούν ως επιστημονικά όρθό σέ αντίθεση με τη θρησκευτική ή τη φιλοσοφική αλήθεια πού όρίζεται έξ τών έξω, άποκαλυπτικά ή αξιωματικά.

- *Η ανάκάλυψη και ή διόρθωση του λάθους* είναι αξία της επιστήμης όπως είναι και *ό σεβασμός και ή άποδοχή τών δεδομένων*. Η παραποίηση τών επιστημονικών δεδομένων είναι τó φοβερότερο τών έγκλημάτων στην επιστήμη. "Αν και άσφαλώς υπάρχουν κατά καιρούς μεμονωμένα κρούσματα παραποίησης τών δεδομένων, αυτά γρήγορα άποκαλύπτονται γιατί *ή αποδεικτικότητα* είναι αξία της επιστήμης και γιατί ή επιστήμη βρίσκεται υπό συνεχή αυτοέλεγχο.

- *Η ένότητα και ή συνοχή της γνώσης* είναι αξίες της επιστήμης. Έτσι, συντονίζεται και ένιαία εξελίσσεται τó σύνολο της επιστημονικής γνώσης.

- *Η οικουμενικότητα και ή καθολικότητα* είναι αξίες της επιστήμης με διπλή σημασία: Σέ ότι άφορά στην ισχύ τών φυσικών νόμων και σέ ότι άφορά στη μέθοδο της επιστήμης, στην έγκυρότητά της, στις έπιπτώσεις της, και στη συμμετοχή του άπανταχού ανθρώπου στην επιστήμη.

- *Η συνεργασία* είναι αξία της επιστήμης. Η επιστημονική γνώση είναι τó αποτέλεσμα του μόχθου πολλών ανθρώπων και της συνολικής συμμετοχής τών λαών όλων τών εποχών. Άνδρες και γυναίκες από όλα τά έθνη έμαθαν να εργάζονται μαζί στην επιστήμη και ως έξ τούτου ή επιστήμη ύψώνεται σαν παράδειγμα για τó τι μπορεί να επιτύχει ό άνθρωπος με τη συνεργασία. Έτσι, ή επιστήμη καθίσταται κοινή κληρονομιά του ανθρώπου. Θα μπορούσε ένας να ισχυριστεί, ότι *υπάρχει μία επιστήμη ή όποία μάς ένώνει σέ αντίθεση με τις πολλές θρησκείες και τους πολλούς έθνικούς πολιτισμούς πού πότε μάς ένώνουν και πότε μάς*

χωρίζουν. Η επιστήμη επομένως έχει *ενοποιητική* αξία όχι μόνο από πλευρᾶς αντικειμενικῆς γνώσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῆς συνοχῆς.

- *Ὁ ἄνθρωπισμὸς* εἶναι ἀξία πολυδιάστατη τῆς ἐπιστήμης, γιατί ἡ ἐπιστήμη ἐξυπηρετεῖ ποικιλοτρόπως τὶς ὑλικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, μειώνει τὸν πόνο του, καὶ αὐξάνει τὴν *ἐλευθερία* του μὲ τὴ νέα γνώση ποὺ τοῦ παρέχει καὶ μὲ τὶς νέες ἐπιλογὲς ποὺ τοῦ προσφέρει, ἐξυψώνει τὴ συνολικὴ του συνείδηση καὶ προσαρμόζει τὶς ἀξίες του στὶς συνθήκες τῆς ζωῆς του, βοηθώντας τον ἔτσι νὰ ἐκπληρώσει καλύτερα τὶς ἠθικὲς του ὑποχρεώσεις. Ἡ συνείδηση, ὡς γνωστόν, χρειάζεται σήμερα τὴ γνώση. Ὅπως ἀνάφερα καὶ σὲ προηγούμενη ὁμιλία μου³, *ἂν βαθιὰ στὶς ρίζες τοῦ πολιτισμοῦ θρῑσκειται ἡ χειραφέτηση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀληθινὰ πολιτισμένη χωρίς τὴν ἐπιστήμη.*

Αὐτὲς καὶ παρόμοιες ἀξίες, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης¹, ἔκαναν πολλοὺς νὰ διερωτηθοῦν κατὰ πόσον οἱ ἐπιστημονικὲς ἀξίες δυνατὸ νὰ ἀντικαταστήσουν τὶς παραδοσιακὲς ἀξίες τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ πόσον ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος εἶναι ὁ μοναδικὸς δρόμος στὴ γνώση καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ ἐφ' ὅσον μόνον ἡ ἄψυχη ὕλη ἐμπίπτει οὐσιαστικὰ στὸ πεδίο τῆς ἐπιστήμης κατὰ πόσο ἡ ὕλη (ὕλη καὶ ἐνέργεια) εἶναι ἡ βασικὴ πραγματικότητα στὸ σύμπαν. Κατὰ πόσον τὸ ἀντικείμενο καὶ τὰ αἷτια μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ἡ ἐπιστήμη εἶναι τὰ μόνον ἀληθινὰ καὶ ἐπομένως μόνον ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ ἀποκαλύψει τὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια. Κατὰ πόσον ὁ ἐπιστημονικὸς ντετερμινισμὸς ἀντικατέστησε τὴν ἰδέα τοῦ θεοῦ μὲ τὴν ἰδέα τῆς φύσης καὶ τὸν θεϊκὸ μὲ τὸν φυσικὸ νόμο. Κατὰ πόσον ἡ ἐπιστήμη ὡς μέθοδος καὶ ὡς γνώση πῆραν τὴ θέση τοῦ Θεοῦ. Πιστεύω, ὅτι, *τὸ νὰ θεοποιηθεῖ ἢ νὰ ἀπολυτοποιηθεῖ ἔτσι ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἰσοδύναμο μὲ τὸ νὰ μετατραπεῖ ἡ ἐπιστήμη σέ*

μῦθο, δηλαδὴ νὰ τῆς ἀφαιρεθεῖ ἡ ἐπιστημονικότητά της. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα τέραστιο σφάλμα μὲ ἀπρόβλεπτες συνέπειες τόσο γιὰ τὴν ἐπιστήμη ὅσο καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ὡστόσο, οἱ ἀνωτέρω σκέψεις φοβίζουσι τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο καὶ ἐξηγοῦν, ἴσως, τὴν αὐξανόμενη ἔνταση στὴ σχέση παραδοσιακῶν ἀξιῶν καὶ ἐπιστήμης. Προβλέπεται μάλιστα ὅτι ἡ ἔνταση αὐτὴ θὰ αὐξηθεῖ καθόσον ἡ ἐπιστήμη ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο καὶ ἔρχεται, ἔτσι, ἀντιμέτωπη μὲ τὶς ἠθικὲς ἀξίες ποὺ ἀφοροῦν στὰ ὄντολογικὰ ἐρωτήματα, στὴν «ποιότητα» τῆς ἀνθρωπότητας καὶ στὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ θέμα αὐτὸ τὸ ἔχω ἀναπτύξει σὲ μία ὁμιλία μου στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸν περασμένο Ἀπρίλιο⁴, ἐδῶ ἀπλῶς ἀναφέρω ὅτι ἡ κυριότερη, ἴσως, ἐπίδραση τῆς ἐπιστήμης στὶς ἀξίες ἔγκειται *ἀκριβῶς στὸ τι ἔχει νὰ πεῖ ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο.* Πολλοὶ ἤδη ἐπιχειρηματολογοῦν ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἐπιστήμης στὸν ἄνθρωπο ἔχει διαδρώσει τὴν ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου σὰν κάτι τὸ μεγαλοπρεπὲς ἢ θεῖο καὶ τὴν ἔχει ἀντικαταστήσει μὲ ἀπόψεις ποὺ βλέπουν τὸν ἄνθρωπο ὡς ἓνα ἀκόμη ζῶο τῆς φύσης. Ἄλλοι, θεωροῦν ὡς τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας τὸν ἐξελικτικὸ αὐτοὑποβιβασμὸ, ὑποτίμηση, καὶ «ἀπάνθρωπισμὸ» τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ μοναδικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως γνωρίζουμε, δὲν ἔγκειται ἀσφαλῶς στὴ φυσικὴ ἢ στὴ βιολογικὴ του σύνθεση, ἀλλὰ στὰ διαχρονικὰ του χαρακτηριστικὰ: στὴ λογικὴ του, στὴν ἐλευθερία του, στὴ σκέψη του, στὶς διανοητικὲς καὶ στὶς πνευματικὲς του δυνάμεις, στὴ βούλησή του γιὰ γνώση καὶ ἐλεύθερη διερεύνηση. Εἶναι, ὁ ἀνθρώπος, ὄν γνωστικὸ, λογικὸ, πνευματικὸ, ἠθικὸ, ἄλτρουϊστικὸ μὲ ἀξίες ποὺ δὲν ἀπορρέουν μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐπιβίωση. Εἶναι ἰκανὸς ὁ ἀνθρώπος νὰ δημιουργεῖ κοσμοθεωρίες γιὰ τὸ σύμπαν καὶ τὴ ζωὴ, νὰ συ-

νάγει τις ἐπιθυμίες καὶ τις πεποιθήσεις τῶν ἄλλων, νὰ κάνει ἠθικὲς ἐπιλογές, νὰ δείχνει εὐσπλαχνία, νὰ ἀγαπᾷ, νὰ αὐτοθυσιάζεται.

Εἶναι ἀσφαλῶς ὁ ἄνθρωπος ἓνα ἀπὸ τὰ ζῶα, ἐνσωματωμένο καὶ συζευγμένο μὲ τὴ φύση (ἀπαρτίζεται ὕλικά ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἴδια ἄτομα ὅπως τὸ κάθε τι ἄλλο). Ξεχωρίζει ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα λόγω τῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ ἀναφέρθηκα παραπάνω. Μόνο ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἠθικὴ, μόνο αὐτὸς ἔχει θρησκεία, καὶ μόνο σὲ κοινωνίες ἀνθρώπων ὑπάρχουν ἀξίες. Καὶ ὅσοι, ἐπὶ πλέον, ἀποδέχονται τὸν ἄνθρωπο ὡς τὸ θεόμορφο δημιούργημα, κατανοοῦν, νομίζω, ἀκόμη καλύτερα τὴν ὑπεροχὴ του *par excellence* καὶ τὴν ὕψιστη τιμὴ ποὺ τοῦ ἔγινε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὴ φύση, νὰ τοῦ ἐμπιστευθοῦν ὀλόκληρη τὴ δημιουργία. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο θυσιάστηκε ὁ ἴδιος ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὸν Χριστιανισμό.

5. Ἡ Οἰκουμενικότητα καὶ ἡ συμπληρωματικότητα τῶν ἀξιῶν

"Ἄς ἔλθουμε ὅμως στὴν οἰκουμενικότητα καὶ στὴ συμπληρωματικότητα τῶν ἀξιῶν καὶ στὴ δυνατότητα ἀναγνώρισης κοινῶν ἀξιῶν, ἀποδεκτῶν ἀπὸ τοὺς λαοὺς καὶ τὶς κοινωνίες τοῦ πλανῆτη μας, χρήσιμων γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου.

"Ὅπως ἦδη ἐλέχθη, οἱ πανανθρώπινες ἀξίες εἶναι ριζωμένες στὴν ἀποδειγμένη ὁμοιότητα τῶν ἀξιῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι προϋποθέσεις γιὰ παγκόσμια ἠθικὴ καὶ γιὰ καθοδήγηση τῆς ἔρευνας καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνίας. Προϋποθέτουν τὴν ἐνότητα (ὄχι τὴν ταυτότητα) τῶν πολιτισμικῶν συστημάτων τῶν λαῶν καὶ τὴ σύγκλιση τους σὲ ἓνα κοινὸ σύστημα ἀξιῶν.

Μὲ βάσει τὴν πίστη ὅτι τὰ ἀξιοκρατικὰ συστήματα τῶν λαῶν ἔχουν κοινὲς τὶς βασικότερες ἀνθρωπιστικὲς ἀξίες, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὀργάνωσε τὸν Μάϊο τοῦ 2004 διεθνὲς συνέδριο γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν πα-

νανθρώπινων ἀξιῶν. Στὸ συνέδριο αὐτὸ² κατονομάστηκαν μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ ἀκόλουθες πανανθρώπινες ἀξίες:

– Τὸ πρόσωπο,

– Ἡ ἀγάπη,

– Ἡ ἀμοιβαιότητα (ὁ χρυσὸς κανόνας),

– Ὁ σεβασμὸς τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς φιλαλήθειας, καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας,

– Ἡ διασφάλιση τῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας τοῦ ἀνθρώπου, τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, καὶ τῆς ἀντικειμενικότητος τῆς γνώσης.

"Ὅσον ὅμως ἐπιτυχὴς καὶ νὰ εἶναι ἡ ἀναζήτηση γιὰ πανανθρώπινες ἀξίες, θὰ παραμένουν διαφοροποιημένες καὶ αὐτοτελεῖς οἱ πλεῖστες τῶν ἀξιῶν τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, νομίζω, ὅτι *ἡ ἀναζήτηση τῶν πανανθρώπινων ἀξιῶν πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῶν ἐθνικῶν ἀξιῶν τῶν λαῶν τῆς γῆς ὡς συμπληρωματικῶν*. Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἀξίες τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν, ἐνῶ ἐμφανίζονται φαινομενικὰ ὡς συγκρουόμενες εἶναι στὴν οὐσία συμπληρωματικὲς προσεγγίσεις, ἄλλες πλευρὲς καὶ ξεχωριστὲς περιοχές, μίας εὐρύτερης καὶ πλουσιότερης κοινῆς πραγματικότητας καὶ ἐμπειρίας, καὶ ἄρα μποροῦν νὰ συνυπάρχουν. Νομίζω, ἀκόμη, ὅτι καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς ἀξίες πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς συμπληρωματικὲς τῶν παραδοσιακῶν ἀξιῶν καὶ ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀποτελέσουν τὴ βάση καθοδήγησης τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς.

6. Οἱ Ἑλληνοχριστιανικὲς Ἀξίες ὡς Πανανθρώπινες Ἀξίες

"Ἄς ἔλθουμε ὅμως, τελικά, καὶ στὸ δικὸ μας χῶρο. Στὶς ρίζες τοῦ δικοῦ μας πολιτισμοῦ ἔχουν ἐνταχθεῖ οἱ ἀξίες τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ –οἱ Ἑλληνοχριστιανικὲς ἀξίες". Ἄς διερωτηθοῦμε, λοιπὸν, μὲ ἐπίγνωση καὶ ὑπευθυνότητα, πῶς οἱ Ἑλληνοχριστιανικὲς ἀξίες θὰ ἀναγνωριστοῦν -

καλύτερα και πληρέστερα- ως πανανθρώπινες αξίες από τους λαούς της Δύσης και της Ανατολής και πώς θα αποτελέσουν θεμελιώδεις αρχές του αναδυόμενου παγκόσμιου συστήματος αξιών.

Στόν Έλληνικό πολιτισμό, όπως γνωρίζουμε, ο άνθρωπος αποτελεί την ύψιστη αξία και το μέτρο όλων των πραγμάτων. Τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (όπως γλαφυρά συνόψισε στο Συνέδριο της Ακαδημίας ο Ακαδημαϊκός Κ. Δεσποτόπουλος⁵) είναι η σοφία, η αρετή, η μετριοφροσύνη, η ισορροπία, η ευγένεια, η υπευθυνότητα, η υπομονή, ο ήρωϊσμός, και το μεγαλείο. Σέβεται ο άνθρωπος τη ζωή, τη φύση και τους νόμους και γνωρίζει τον εαυτό του, καθώς και τα όρια της ελευθερίας του. Στόν Χριστιανισμό, μεσουρανοῦν οί πανανθρώπινες αξίες της οικουμενικότητας, της αδελφοσύνης, της αλληλεγγύης, της αγάπης, τοῦ προσώπου. Αξίες ενιαίες, αδέσμευτες, ελεύθερες, πού συμπληρώνουν και ολοκληρώνουν εκείνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπιτρέπατέ μου νά σταθῶ γιά λίγο στήν αξία τοῦ προσώπου, γιάτι ἐπιθυμῶ νά ἐπισημάνω τήν καθοδηγητική σημασία τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας στή θεώρηση τῶν πανανθρώπινων ἀξιών σέ σχέση μέ τὰ δύσκολα ἐπιστημονικοτεχνολογικά προβλήματα τῶν ἡμερῶν μας. Προφανῶς, οί ἀντιλήψεις τῆς κοινωνίας γιά τὸ τι εἶναι τὸ πρόσωπο καλύπτουν ἕνα εὐρὺ φάσμα. Διαφέρουν ὅμως, νομίζω, μεταξύ τους ποιοτικά οί κοινωνίες πού δέχονται τὸ πρόσωπο ὡς ἀντικείμενο ἀπὸ εκείνες πού τὸ σέβονται ὡς ἱερὴ ὑπαρξη καὶ ὑπέρτατη ἀξία.

Ἡ πανανθρώπινη ἀξία τοῦ προσώπου βρῖσκει τήν πληρότητά της στή Χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία. Διαχωρίζει ἡ Χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία, ὅπως περιγράφει ὁ Lossky⁶, τὸ πρόσωπο ἢ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τήν ἀτομική του οὐσία ἢ φύση. *Ὡς ἄτομα, ἔχουμε οί ἄνθρωποι ὁμοιότητα οὐσίας καὶ διαφορὰ προσώπων.* Ἡ φυσικὴ οὐσία τοῦ καθενός μας εἶναι κοινή. Ἡ προσωπικότη-

τά μας ὅμως ἀνήκει στόν καθένα μας δυνάμει τῆς ξεχωριστῆς καὶ εἰδικῆς σχέσης μας μέ τὸ Θεό. *Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο καὶ ἡ εἰδικὴ σχέση τοῦ κάθε ἀνθρώπου μέ τὸ Θεό καθορίζουν ἐπομένως τήν πανανθρώπινη ἀξία τοῦ προσώπου.*

Αὐτὸς ὁ ὀρισμὸς τοῦ προσώπου εἶναι, νομίζω, βασικῆς σημασίας ἂν θέλουμε νά συμμετέχουμε σὰν Χριστιανοὶ στὶς σοβαρὲς συζητήσεις πού γίνονται σήμερα σέ θεμελιώδη ἐπιστημονικά θέματα πού ἀφοροῦν στόν ἄνθρωπο. Γιά παράδειγμα, γίνονται σήμερα πειράματα πάνω σέ βλαστοκύτταρα, πειράματα τὰ ὁποῖα μέρος τῆς κοινωνίας ἐγκρίνει καὶ μέρος τῆς κοινωνίας ἐπικρίνει. Ἡ στάση μας ἀπέναντι σὸ συγκεκριμένο αὐτὸ παράδειγμα θὰ ἐξαρτηθεῖ, νομίζω, καὶ ἀπὸ τήν ἀπάντηση πού σὰν πιστοὶ θὰ δώσουμε στὸ ἐρώτημα: *Εἶναι τὸ βλαστοκύτταρο εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ποία ἡ σχέση τοῦ βλαστοκύτταρου μέ τὸ Θεό;*

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐμβρύου ἀπὸ ἕνα γονιμοποιημένο ὠάριο καὶ ἡ ἀνάδυση μίας νέας ἐμψυχῆς ὄντοτητας ἀπὸ ἄψυχη ὕλη εἶναι ὄντως ἕνα μυστήριο. Μελετώντας τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμβρύου, γράφει ὁ φυσικὸς Paul Davies⁷, εἶναι πολὺ δύσκολο νά ἀποφύγει ἕνας τὴν ἐντύπωση ὅτι ὑπάρχει ἕνα *blueprint*, ἕνα σχέδιο, πού φέρει τὶς ὁδηγίες πού χρειάζονται γιά νά ἐπιτευχθεῖ ἡ τελικὴ μορφή τοῦ ἀτόμου. Πολλοί, μάλιστα, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ὄργανισμοῦ ἐνέχει ἕνα ἔντονο τελεολογικὸ στοιχεῖο πού περιορίζει καὶ συμμορφώνει τήν ἐξέλιξή του σέ αὐτὸ τὸ σχέδιο. Ἄν ἡ πληροφορία γιά τὸ σχέδιο αὐτὸ εἶναι ἀποθηκευμένη στὸ DNA τοῦ γονιμοποιημένου ὠαρίου, ἢ φύση τοῦ σχεδίου εἶναι ἀσφαλῶς μοριακὴ. Πῶς ὅμως ἐπιτυγχάνεται ἡ μεταφορὰ καὶ ἡ ἀποκρυπτογράφηση τοῦ σχεδίου μέ τοὺς μοριακοὺς μηχανισμούς, ὅταν μάλιστα οί πληροφορίες δὲν ἐμπεριέχονται στὰ ἄτομα ἢ τὰ μόρια πού ἀπαρτίζουν τὸ DNA; Καὶ ἀκόμα, ἐὰν κάθε μόριο τοῦ DNA περιέχει τὸ ἴδιο γενικὸ σχέδιο τοῦ ὄλου ὄργανισμοῦ,

πῶς (καὶ τότε) τὰ κύτταρα γνωρίζουν νὰ ἐκτελέσουν τὰ διαφορετικὰ μέρη τοῦ σχεδίου, γιὰ παράδειγμα νὰ γίνουν κύτταρα τῆς καρδιάς, τῆς μύτης, τοῦ ὀφθαλμοῦ; Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τίς ἐρωτήσεις καὶ τίς ἀπαντήσεις στὰ βασικὰ αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια ἐρωτήματα, παραμένει ἀξία τὸ ἔμβρυο, γιατί αὐτὸ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, ἔτσι ξεκίνησα ἐγὼ καὶ ἔτσι ξεκινήσατε ἐσεῖς. Εἶναι ὅμως τὸ βλαστοκύτταρο πρόσωπο; Ἐχει τὸ βλαστοκύτταρο τὰ ιδιαίτερα καὶ μοναδικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου; *Εἶναι τὸ βλαστοκύτταρο εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ποία εἶναι ἡ εἰδικὴ σχέση τοῦ βλαστοκύτταρου μὲ τὸ Θεό;* Πρέπει μᾶλλον ἐδῶ νὰ μᾶς διαφωτίσει ἡ Χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία.

7. Συμπεράσμα

Κυρίες καὶ κύριοι,

Μπορῶ, νομίζω, νὰ κλείσω τὴν ὁμιλία μου μὲ τὰ ἐξῆς τρία συμπεράσματα:

1. Ὁ δρόμος μπροστὰ μας θὰ εἶναι δύσκολος γιατί θὰ συνεχισθεῖ καὶ θὰ ἀυξηθεῖ ἡ ἀμφισβήτηση τῆς *ὑπέρτατης θέσης τοῦ ἀνθρώπου στὴ φύση*. Στὸ μέλλον, περισσότερο ἀπὸ ὅτι στὸ παρελθόν, οἱ διχογνωμίες στὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὸν ἄνθρωπο θὰ ἀυξηθοῦν γιατί βρῖσκονται βαθιὰ ριζωμένες στὶς μεταφυσικὲς ἀντιλήψεις μας σχετικὰ μὲ τὸν χαρακτήρα τῆς ἀνθρωπότητας, τὸν ὀρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀξία τοῦ προσώπου.

2. Ἡ ἀναζήτηση τῶν πανανθρώπινων ἀξιῶν μέσα ἀπὸ συνεχῆ διάλογο μεταξὺ ἐθνῶν, πολιτισμῶν, θρησκειῶν καὶ ἐπιστη-

μῶν ἀποτελεῖ σήμερα πανανθρώπινη ἐπιθυμία καὶ οἱ ἀξίες ἀναγνωρίζονται ὡς ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν κοινῶν προβλημάτων τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐλπιδοφόρο στοιχεῖο.

3. Ἐπιβάλλεται ἡ συμμετοχὴ μας σὲ αὐτὸν τὸν διάλογο καὶ ἡ σοφὴ προβολὴ τῶν αἰώνιων ἀξιῶν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. *Στὴ βάση αὐτῶν τῶν ἀξιῶν βρῖσκεται ἡ ρῆση τοῦ Ἀριστοτέλη ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «τὸ ἄριστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ» καὶ ἡ πίστη τοῦ Χριστιανισμοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ.*

ΛΟΥΚΑΣ Γ. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Ἀκαδημαϊκὸς

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. L. G. Christophorou, *Place of Science in a World of Values and Facts*, Kluwer Academic / Plenum Press, New York, 2001.
2. L. G. Christophorou and G. Contopoulos (Eds.), *Universal Values*, Academy of Athens, 2004.
3. Λουκάς Γ. Χριστοφόρου, Ὁμιλία στὴ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 26 Νοεμβρίου, 2002 (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τ. 77, Τεύχ. Β', 2002).
4. Λουκάς Γ. Χριστοφόρου, Ὁμιλία στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 19 Ἀπριλίου, 2005 (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τ. 80, Τεύχ. Α', σελίδες 37-50, 2005).
5. C. Despotopoulos, in L. G. Christophorou and G. Contopoulos (Eds.), *Universal Values*, Academy of Athens, 2004, p. 27.
6. V. Lossky, *In the Image and Likeness of God*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2001.
7. P. Davies, *The Cosmic Blueprint*, Templeton Foundation Press, Pennsylvania, 1988.

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΓΡΑΦΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ

Ἡ μελέτη τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι συνήθως ὑπεραρκετὴ γιὰ τὴν κατανόηση τῶν μεγάλων ἀρετῶν, ποὺ συνιστοῦν τὴ χριστιανικὴ τελειότητα. Γιατὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας μᾶς ἔδωσε, μὲ τὴν ἐπίγεια ζωὴ του, χειροπιαστοὺς τοὺς ὅρους τῆς σωτηρίας.

Εἰδικώτερα ὡς πρὸς τὴν ταπείνωση, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ ἀντιληφθοῦμε πὼς ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου πρόσφερε σαρκωμένο ὄλο τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς. Ἡ ἐνανθρώπηση εἶναι μυστήριο «εὐρύτερον τῆς λυτρωτικῆς εὐσπλαχνίας»¹. Ὁ Κύριος τῶν ὅλων ἀφίνει ἀδίστακτα τὴν οὐράνια δόξα του καὶ ἔρχεται στὴ γῆ νὰ γίνῃ ἓνας ταπεινὸς ὁμοῖός μας καὶ νὰ ξαναφέρει τὸ χαμένο πλάσμα του κοντὰ του. «Κενοῦται μὲν γὰρ ἡ θεότης, ἀνακαινοῦται δὲ τὸ ἀνθρώπινον»² (Γρηγ. Νύσης). Ὅλη ἡ ἐπίγεια ζωὴ καὶ δράση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ψηλαφητὴ βεβαιότητα ταπεινώσεως. Ὁ ἴδιος δήλωσε ὅτι «πρῶς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῆ καρδίας»³.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ τρεῖς ἐκλεκτοὶ Ἱεράρχες, ποὺ τιμοῦμε ὅλοι, ἔχουν προσφέρει ἀλησιμόνητα δείγματα γνήσιας ταπεινοφροσύνης.

Ἄς φέρομε στὸ νοῦ μας μὲ πόσο ἀπλῆ, ἀδιαμαρτύρητη ἀποδοχὴ περπάτησε τοὺς κακοτράχαλους δρόμους τῆς ἐξορίας ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος! Αὐτός, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ μέγας χρυσορρήμων, πῆγε καὶ συνάντησε τὸ θάνατο χωρὶς καμμιά προβολὴ τοῦ ἀξιωματός του, χωρὶς καμμιά ἀντίρρηση βασισμένη στὴ συναίσθηση τῆς ἀξίας του, χωρὶς κανένα παράπονο γιὰ τὴν ἐξομοίωσή του μὲ κοινὸ κακοῦργο.

Καὶ ὁ μέγας τῆς Καισαρείας Βασίλειος

ἀντιμετωπίζει μὲ ταπεινὴ ἀφιλοκέρδεια τὶς ἀπειλὲς τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ ἀρειανοῦ αυτοκράτορα καὶ θριαμβεῦει χωρὶς κἂν νὰ ὑψώσει τὸν τόνο τῆς φωνῆς του. Μὲ ἄκρα φυσικότητα ὁ ἀσθενικὸς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ φανερῶνει τὸ γνήσιο ταπεινὸ τοῦ φρόνημα καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ τυράνου ἀποχωρεῖ κατησχυμένος.

Ὅσο γιὰ τὸν Γρηγόριο, δὲν ἀρνήθηκε ποτὲ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἐκκλησία, ὅταν τὸν καλοῦσαν οἱ περιστάσεις. Προτιμοῦσε ὅμως τὴ σιωπηλὴ ἀπομόνωση τοῦ ἐρημητηρίου του καὶ τὴν ταπεινὴ ἐξύμνηση τοῦ δημιουργοῦ του μὲ τὰ θαυμάσια ἔργα του, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη σκέψη καὶ ἐγκόσμια δραστηριότητα.

Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσει κάθε ἄλλη ἀναφορὰ στὴν ταπείνωση. Ὅμως ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε μικροί, ἀδύνατοι, γεμᾶτοι πάθη καὶ θέλομε ν' ἀκοῦμε πολλὰ καὶ γιὰ πολλὰ θέματα καί, πρὸ πάντων, ζητοῦμε νὰ καταλάβουμε μὲ τὸ ἀπαιτητικὸ μυαλό μας ὅλες τὶς προϋποθέσεις καὶ τὶς δυνατότητες τῆς σωτηρίας.

Ἔτσι ὅλοι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς χριστιανικῆς γραμματείας δίδαξαν, ἔγραψαν, ἄφησαν, πολὺτιμη παρακαταθήκη, τὶς σκέψεις τους γύρω ἀπὸ τὸ μεγάλο θέμα τῶν σχέσεων ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ. Ἐκλεκτὸ δείγμα τῆς κραταιᾶς πατερικῆς παράδοσής μας οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, ἔξοχοι ἀναλυτὲς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ παντοτινὴ πηγὴ τροφοδοσίας τῶν πιστῶν.

Ἀπὸ τὸ ἔργο τους θὰ παραθέσομε μερικὰ μικρὰ ἀποσπάσματα, ποὺ θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὸ νόημα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ νὰ θαυμάσουμε, ἄλλη μὰ φορὰ, τὴν ἀξίωσύνη τῶν συγγραφέων.

Γράφει ο Χρυσόστομος: «*Ταπεινοφροσύνη. Κεφαλή πασῶν τῶν ἀρετῶν... Τί μέγα φρονεῖς ὅτι διδάσκεις διὰ λόγων... δίδαξόν με διὰ τοῦ βίου σου... Τὴν ταπεινοφροσύνην πολλὴ μὲν ἔχουσαν κέρδος ὀρώμεν, οὐδαμοῦ ταχέως εὐρισκομένην, ἀλλὰ ταπεινοφροσύνην μὲν πολλὴν καὶ πέραν τοῦ δέοντος, ταπεινοφροσύνην δὲ οὐδαμοῦ... "Ὅταν ἁμαρτία συμβεβλημένη ἢ τῇ ταπεινοφροσύνῃ, οὕτω τρέχει μετ' εὐκολίας... "Ἄν δὲ μετὰ δικαιοσύνης αὐτὴν συνάψῃς ποῦ οὐκ ἂν ἀφίξεται; Πόσους οὐ διαθήσεται οὐρανοῦς; Παρ' αὐτὸν πάντως στήσεται τοῦ Θεοῦ τὸν θρόνον ἀνά μέσον τῶν ἀγγέλων μετὰ παρησιαίας πολλῆς»⁴.*

Μὲ ἄκραν ἀπλότητα ὁ ἅγιος μᾶς τοποθετεῖ ἀπέναντι στοῦ ἀληθινὸ καὶ στοῦ ἐπίπλαστο, ἀπέναντι στοῦ δίδυμο ταπεινοφροσύνη - ταπεινοφροσύνη καὶ μᾶς ζητάει νὰ εἴμαστε ἄγρυπνοι μπροστὰ στὸν κίνδυνο τῆς σύγχυσης. Πίσω ἀπὸ τὸ ζεῦγος τῶν δύο ἐνοπιῶν αἰσθανόμαστε νὰ ὑπώνεται ἡ σκιά τοῦ Φαρισαίου καὶ εἶναι πολὺ εὐκολο, νὰ μᾶς παρασύρει στὴν ἀνταρέσκεια καὶ στὴν ἐπιείκεια γιὰ τὸν ἑαυτό μας.

Στὴ συνέχεια ὁ ἅγιος ζητάει κι ἄλλα ἀπὸ τὸν πιστό: ἡ ταπεινοφροσύνη νὰ μὴ συμφύρεται μὲ τὴν ἁμαρτία - καὶ πῶς νὰ τὸ κατορθώσει αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος παλεύοντας μὲ τὰ κύματα τῆς καθημερινότητος καὶ προσπαθώντας νὰ μὴ βυθιστεῖ; Ὡστόσο ὁ ἀγώνας ἀξίζει τὸν κόπο, γιὰτὶ ἂν συνδέσωμε τὴν ταπεινοφροσύνη μὲ τὴ δικαιοσύνη, δηλαδή μὲ τὴν καθαρὴ ψυχὴ, ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσει ἢ τέτοια ταπεινοφροσύνη; Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος, μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ πρωταγωνιστῆ, μᾶς βεβαιώνει ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη αὐτὴ θὰ περάσει πολλοὺς οὐρανοὺς καὶ θὰ σταθεῖ δίπλα στοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους!

Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐτυχία τοῦ πιστοῦ, ποῦ ἀγωνίζεται, ὅταν ἔχει τέτοια διαβεβαίωση γιὰ τὸν θρίαμβο τῆς ἀρετῆς, ὅταν βλέπει ἐνδόμυχα τὸν ἀσήμαντο ἑαυτό του νὰ στέκει κοντὰ στοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους! Καὶ δὲν θὰ στέκει ἀπλῶς

ἐκεῖ, ἀλλὰ θὰ ἔχει παρησιαίαν πολλήν, θὰ εἶναι ὀλιανόχτος στὴ θεῖαν ἀγάπη, θὰ μπορεῖ νὰ συνομιλεῖ μὲ τὸν Πατέρα, σὲ μιὰ ἐξαρση τῆς ταπεινῆς παρουσίας, ποῦ ἐξασφαλίζει τὴν αἰώνια μακαριότητα.

Μὲ τὴ σειρά του ὁ ἅγιος Γρηγόριος μᾶς ὑπενθυμίζει: «*Οὐκ οἶσθα ὅτι τὸ ταπεινὸν οὐκ ἐκ τοῖς μικροῖς κρίνεται τοσοῦτον (γένοιτο γὰρ ἂν καὶ δι' ἐνδειξιν καὶ ψευδῆ μόρφωσιν ἀρετῆς), ὅσον ἐν τοῖς μείζοσι δοκιμάζεται; Καὶ ταπεινόφρων ἐμοὶ οὐχ ὅστις περὶ ἑαυτοῦ μικρὰ διαλέγεται καὶ τοῦτο πρὸς ὀλίγους καὶ ὀλιγάκις, οὐδ' ὅστις ταπεινῶς προσαγορεύει τὸν ἀτιμότερον, ἀλλ' ὅστις μετρίως περὶ Θεοῦ φθέγγεται»⁵.*

Δύο σοβαρώτατα θέματα θέτει ἐδῶ ὁ Ἱεράρχης. Πρῶτα ὅτι ἡ ταπείνωση δὲν κρίνεται ἀπὸ μικροπράγματα. Αὐτὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἀντιμετωπίσει μὲ ταπείνωση ἢ ἔστω μὲ ἐπίφαση ταπεινοφροσύνης γιὰτὶ συχνὰ δεῖχνομε ταπείνωση γιὰ ἐπίδειξη ἢ γιὰ ψευδεπίγραφη φανέρωση ἀρετῆς. Ἡ ἀληθινὴ ταπείνωση δοκιμάζεται στὰ μεγάλα, στὰ δύσκολα, στὰ βαθιά. Ἐκεῖ ὅπου χρειάζεται νὰ σπάσει ἡ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ τὴν ἐπάρκεια τοῦ μυαλοῦ μας. Ἐκεῖ ὅπου ἡ ὑπερηφάνεια μᾶς ἐγκλωβίζει στοῦ φαῦλο κύκλο τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος καὶ ἀσυναίσθητα ὀλισθαίνουμε στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Τὸ δεύτερο θέμα ποῦ ὑπογραμμίζει ὁ Γρηγόριος εἶναι πολὺ σπουδαιότερο. Μᾶς βεβαιώνει, μὲ ἀδίστακτη παρησιαία, ὅτι ἀληθινὰ ταπεινὸς δὲν εἶναι ὅποιος λέγει λίγα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ σὲ λίγους ἀνθρώπους οὔτε ὅποιος ἀντιμετωπίζει ταπεινὰ τὸν κατώτερό του, ἀλλὰ ἐκεῖνος «ὅστις μετρίως περὶ τοῦ Θεοῦ φθέγγεται». Ἐδῶ εἶναι τὸ μέγα ζήτημα: Εἴμαστε ἀληθινὰ ταπεινοί, ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὸ Θεὸ «μετρίως», μὲ λίγα λόγια, ἀλλὰ μὲ δέος βαθύ μπροστὰ στὸν ὄντως ὄντα, τὸν Κύριο τοῦ παντός. Ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζεται στὴν οὐσία του. Εἶχε δηλώσει στοῦ Μωϋσῆ, πῶς δὲν μπορούσε νὰ τὸν ἀντικρύσει, γιὰτὶ ἀλλιῶς ὁ Μωϋσῆς θὰ πέθαινε.

“Όσο προχωρούμε στη γνώση τῆς ἀληθείας, τόσο καταλαβαίνουμε ὅτι ὁ Θεὸς ξεπερνᾶει κάθε δυνατότητά μας, φεύγει μακριὰ ἀπὸ τὸ ἀντιληπτικὸ μας ἐπίπεδο. Θὰ θέλαμε νὰ τὸν ψηλαφήσουμε, νὰ τὸν ἀγγίξουμε, νὰ τὸν νιώσουμε, μὰ δὲν γίνεται. Γνωρίζουμε τὸν Θεὸ ἀπὸ τὶς ἐνέργειές του, ἀπὸ τὸ θησαυρὸ πού μᾶς ἀποκάλυψε ὁ Υἱὸς του στὴν ἐπίγεια φανέρωσή του. Ἔτσι ταπεινά, σιγανά, ἐκθαμβοὶ μπροστὰ στὸ θαῦμα τῆς θείας μακαριότητος, ψελλίζουμε τὰ λίγα φτωχὰ μας λόγια γιὰ τὸν Κύριο τοῦ κόσμου.

Ἡ θέση αὐτὴ δὲν εἶναι μόνον τοῦ ἀγίου Γρηγορίου, ἀλλὰ ὄλων τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἶναι φυσικὸ, γιατί ἀλλοίμονο ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὸ ταπεινὸ φρόνημα νὰ καταλάβει, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι μιὰ ἐγκόσμια κονκκίδα ἀπέναντι στὴ συντριπτικὴ, ὅμως τόσο γεμάτη ἀγάπη, παντοδυναμία τοῦ Ὑψίστου. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ δίνει τὴ χάρη νὰ ψιθυρίζει ταπεινὰ τὸν θαυμασμό του γιὰ τὸν Κύριό του.

Ἀπὸ τὴ γραφίδα τώρα τοῦ Μ. Βασιλείου ἔχομε ἕναν ἐξάισιο ὀρισμὸ τῆς ταπεινοφροσύνης. Ταπεινοφροσύνη εἶναι «ἡ ἀπόθεσις τοῦ ματαίου φρονήματος καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἐπάργματος καὶ ὕψους ἀλαζονικοῦ καὶ οἰήματος διακένου πρὸς τὴν οἰκειὰν ἀξίαν ἐπάνοδος»⁶.

Τὶ γνήσιο τάλαντο εἶχαν οἱ ἅγιοι πατέρες καὶ πόση ἐκφραστικὴ δεινότητα, γιὰ νὰ διατυπώσουν μὲ πόση εὐστοχία καὶ τέτοιαν ἀκρίβεια τὴ σκέψη τους καὶ τὰ βιώματά τους!

Ἡ ταπεινώση προϋποθέτει ἀρχικὰ ἀπόθεση τοῦ ματαίου φρονήματος. Ἀπόθεση, ἀπομάκρυνση, ριζικὴ ἀπαλλαγὴ, ὀριστικὸ χωρισμὸ ἀπὸ τὸ μάταιο φρόνημα. Μάταιο, γιατί εἶναι ἄσκοπο, ἄκαρπο, χωρὶς κανένα οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα, ἄχρηστο. Καὶ ὕστερα; Ὑστερα ἀπὸ τὸ διάκενο, τὸ κούφιο ὕψος τῆς ἀλαζονείας θὰ κινηθεῖ ἡ ἐπάνοδος, ὁ γυρισμὸς στὴν πραγματικὰ δική μας ἀξία. Τὸ κλειδί τοῦ ὀρισμοῦ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐπάνοδος, ἡ ἐπιστροφή, ἡ ἀναγνώριση τῆς

δικῆς μας ἀξίας.

Ἡ χριστιανικὴ ταπεινοφροσύνη δὲν εἶναι ἄλογος εὐτελισμὸς τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ τῶν χαρισμάτων του, ἀφοῦ, ἄλλωστε, αὐτὰ εἶναι δῶρα τοῦ Θεοῦ. Ἡ γνήσια ταπεινοφροσύνη εἶναι ἡ αὐτογνωσία, ἡ γνώση τῆς μοναδικὰ δικῆς μας ἀξίας, πού εἶναι, τελικὰ, τόσο μικρὴ, τόσο λίγη, ἀπόλυτα ἐξαρτημένη, ἀπὸ τὴ γενναιοδωρία τοῦ Θεοῦ. Ναί, εἶναι ἡ ἐπάνοδος πρὸς τὴν οἰκειὰν ἀξίαν, τὴν ἀξία πού γνωρίζει τὰ ὄριά της, πού δὲν καταδέχεται νὰ δανεῖζεται ξένα στοιχεῖα, γιὰ νὰ καλύψει τὰ κενὰ της. Τελικὰ, μέσα ἀπὸ τὴν ἐπάνοδο πρὸς τὴν οἰκειὰν ἀξίαν κατορθώνουμε καὶ τὴν ἐπάνοδο πρὸς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὴ σωστὴ σχέση μας μὲ τὸν Δημιουργὸ καὶ Σωτῆρα. Καὶ εἶναι τόσο γλυκεῖα ἡ ἐπάνοδος στὸ σπίτι τοῦ πατέρα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀσωτεία τῆς ὑπερηφάνειας! Κάτι ἤξερε σχετικὰ ὁ ἄσωτος υἱός, πού εἰκονίζει μὲ δραματικὰ ζωντανὸ τρόπο τὸν ταπεινὸ γυρισμὸ στὸ χῶρο τῆς χάριτος.

Πρέπει νὰ εὐγνωμονοῦμε ἀπὸ καρδιάς τοὺς ἅγιους ἄνδρες, πού μᾶς χάρισαν τόσο πολύτιμους πνευματικὸς θησαυροὺς. Κάθε χρόνο, στὴν ἐπέτειό τους, κάτι καινούργιο μᾶς χαρίζουν, κάποια μηνύματα μᾶς μεταδίδουν, μηνύματα - ὁδοδείκτες πρὸς τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ πρὸς τὰ «τέως πᾶσιν ἀπόρητα»⁷ τότε δὲ πᾶσι φανερά.

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Σημειώσεις:

1. Παρατίθεται ἀπὸ τὸν Σεβασμώτατο Μητροπολίτη Ἱερόθεο Βλάχο, σὲ ἄρθρο του στὸ περιοδικὸ «Βηθεσδὰ», ἀριθμὸς 145, Δεκέμβριος 2004, σελ. 1.
2. Ὅπου παραπάνω, σελ. 1.
3. Ματθ. ΙΑ', 29.
4. Χρυσοστόμου, νη' 480, ξ' 235, ξβ' 315, ξγ' 615.
5. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ λστ', 196.
(Ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ Migne).
6. Παρατίθεται χωρὶς παραπομπὴ στὸ λῆμμα «ταπεινοφροσύνη» τῆς Μεγάλης, Ἑλληνικῆς, Ἐγκυκλοπαιδείας, τόμος 22, σελ. 795.
7. Ἄρθρο Ἱεροθέου Βλάχου, ὅπου παρ. σελ. 2.

«ΕΩΣ ΕΤΙ ΚΑΙΡΟΣ»

«Καθαρθῶμεν σὺν ἐλεήσαντες καὶ λευκανθῶμεν, οἱ μὲν ὡς ἔριον, οἱ δὲ ὡς χιών κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐσπλαχνίας. Ἔως ἔτι καιρός, Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν, μὴ τραπέξῃ μόνον... ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλεον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πόνων ἢ εὐσπλαχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων καὶ χαμαὶ σήμερον ἐρρημένων, ἵνα ὅταν ἐνθένδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξονται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς»¹.

Γλαφυρὸς στὴν ἔκφραση καὶ βαθὺς στὰ νοήματα, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὑπογραμμίζει ιδιαίτερα τὴν ἀρετὴν τῆς ἐλεημοσύνης ὡς μέσον σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τόση εἶναι ἡ δύναμή της, ὥστε μπορεῖ νὰ ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὴν κάνει κατάσπρη, γεμάτη φῶς, ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο καὶ τὴν προαίρεση. Ὅσο πιὸ ἀγαθὴ εἶναι ἡ προσφορά, τόσο ὠφελεῖται ὁ ἐλεῶν καὶ κερδίζει σὲ καθαρότητα καὶ λευκότητα. Κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐσπλαχνίας, πὺν δείχνει στὸν ἀνήμερο, τὸν πονεμένο, τὸν περιφρονημένο, τὸν ἀπελπισμένο, τὸν πένητα, τὸν λιμοκτονοῦντα, ἐπεξεργάζεται τὴν δική του καθαρότητα, πὺν ὡς πρὸς τὴν λευκότητα μοιάζει ἄλλοτε ὡς «ἔριον» (μαλλὶ προβάτου) καὶ ἄλλοτε ὡς «χιών», χιόνι λευκὸ καὶ ἀπάτητο.

«Ἔως καιρὸν ἔχοντες», ἂς δώσουμε ἀπλόχερα. Ὁ χρόνος δὲν εἶναι ὅλος δικός μας, δὲν τὸν ὀρίζουμε ἐμεῖς. Εἶναι μιὰ ἐννοια, πὺν προβληματίζει, αἰῶνες τώρα τὸν ἀνθρώπο, τὸν συνετὸν ἀνθρώπο, πὺν προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀξιοποιήσῃ. Γνωστὸν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸν παρίσταναν μὲ νέον, μὲ πλούσια κόμη, πὺν στὸ γρήγορο διάβαστου, προσπαθοῦν νὰ τὸν ἀρπάξουν ἀπ' αὐτήν.

Ὁ χρόνος περνάει καὶ τρέχει συνεχῶς. Ἀναντίρρητη ἀλήθεια. Εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ φωτίζεται μὲ ριπὲς ἀφθαρσίας. Κι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι μιὰ ἀπ' αὐτὲς καὶ μάλιστα καθοριστικὴ.

Ὁ πόνος γύρω μας πολὺς. Οἱ πονεμένοι πολυάριθμοι. Στὸ πρόσωπο τοῦ καθενὸς ἀντικατοπτρίζεται, ἢ ἴδια ἢ μορφὴ τοῦ Κυρίου, πὺν περιμένει τὴν δική μας παρουσία καὶ ἀγάπη, πὺν περιμένει «τὸ κατὰ δύναμιν... καὶ τὸ ὑπὲρ δύναμιν»². Περιμένει ἀκόμη καὶ τὴν ἀνησυχία μας καὶ τὴν φροντίδα μας, γιὰ ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἀδελφοὺς πὺν εἶναι ἄρρωστοι, πὺν εἶναι πεινασμένοι, πὺν εἶναι φυλακισμένοι, πὺν εἶναι στὸ περιθώριο τῆς κοινωνίας, ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τὸν σάλο τῶν γεγονότων καὶ τὴν δίνην τοῦ ρεύματος τῆς πλεονεξίας καὶ κακίας.

Εἶμαστε ὅλοι ὑπεύθυνοι. Πρέπει νὰ τὸ πιστεύσουμε αὐτό, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ κινηθοῦμε δυναμικά. Νὰ αισθανθοῦμε δέος γιὰ τὸν ἀνθρώπο, ἀφοῦ μὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς φροντίδας καὶ τῆς ἀγάπης μας γι' αὐτὸν «τιμῶμεν Χριστόν».

Γι' αὐτὸ «ἔως ἔτι καιρὸς» Χριστὸν ἐπισκεψώμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν».

Εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ συμβάλουμε στὴ ἄμβλυνση τοῦ Κοινωνικοῦ Προβλήματος καὶ ν' ἀνοίξουμε διεξόδους στὰ ἀδιέξοδα τῆς ζωῆς. Μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ἀγάπη, τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴν ἐλεημοσύνη, πὺν κατὰ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν «ἢ καὶ παρραστήσεται μετὰ παρρησίας ἐκεῖσε καὶ ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως καὶ τῆς τιμωρίας...»³ (ἢ ὅποια θὰ μᾶς συμπαρασταθῇ μὲ θάρρος ἐκεῖ ἐπάνω καὶ θὰ μᾶς γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ βασανιστήρια καὶ τὴν τιμωρία) κερδίζουμε τὸν Οὐρανὸν.

Καὶ μὴν λημονοῦμεν ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κύ-

ριος στους Μακαρισμούς την ἐλεημοσύνην ἐμνημόνευσεν ἰδιαιτέρως. «**Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται**»⁴.

Ἄλήθεια ζωῆς.

Ἄλήθεια χαρᾶς.

Ἄλήθεια σωτηρίας.

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἵποσημειώσεις:

- 1 Περικολή ἀπὸ τὸν 14^ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περὶ φιλοπτωχίας» Ε. Π. 35, 908 - 909.
2. Β' Κορινθίους κεφ. Η' στιχ. 3.
3. Βασιλείου Χαράνη - Οὐρανίας Λανάρα: Παιδαγωγικὴ Ἀνθρωπολογία Ἰω. Χρυσοστόμου τόμος Β', σελ. 593.
4. Κατὰ Ματθαῖον κεφ. Ε' στιχ. 7.

ΕΓΩ, Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΑΣ

*Ἀπόλλωνα καὶ Ἀθηνᾶ
Χριστὲ καὶ Παναγίᾳ
Ἐγὼ ὁ Νεοέλληνας
Στὴν ἡλικία διακοσάχρονος κοντά,
Ἀκόμη ὅμως, ταυτότητα ἀναζητῶ
Γι' αὐτὸ σὲ βοήθεια σᾶς καλῶ*

*Στὸ ψάξιμο μου θέλω νὰ βρῶ
Τὸν ἀόρατο κι' ἀκατάληπτο,
Τὸν ἀνείκαστο κι' ἀπερίγραπτο,
Τὸν Ὑψιστο κι' Ἄγνωστο Θεό,
Γι' αὐτὸ ψάχνω, μιὰ στὸν Ὀλυμπο
Καὶ ἄλλοτε εἰς τὸ Σινᾶ.*

*Πολλὲς φορές Τὸν βρίσκω,
Στὴν ἀνθισμένη τοῦ Μάρτ' ἀμυγδαλιᾷ
Τ' Ἀπρίλη τὰ ρόδα καὶ τὰ κρίνα
Στοῦ Μάν τ' ἀπδονιοῦ τὴν κελαιδιᾷ
Μὰ χάνω τὸν Ὑψιστο καὶ Ἄγνωστο Θεό
Σὲ πόλεμο καὶ σὲ πολεμοχαρὴ καρδιᾷ*

*«Ὁ ζητῶν εὐρίσκει», καὶ πάλι ἀναζητῶ
Στοῦ Ὀλύμπου τὴς χιονοστόλιστες κορφές
Στοῦ Ἄθωνα τὴς θεοῦφαντες στολές
Στῆς ἀνοιχτῆς τὸ μοσχοβόλο ἀέρα
Στὴς ζέστες τοῦ καλοκαιριοῦ,
Στοῦ φθινοπώρου τὴς πολύχρωμες μορφές*

*Μὰ δὲν ἀποκάμω, κι' ὄλο ψάχνω
Καὶ πότε - πότε, πιὸ σιμὰ εὐρίσκω
Τὸν Ὑψιστο κι' Ἀκατάληπτο Θεό
Στοῦ ὄρφανοῦ παιδιοῦ τὸ κλάμα
Στοὺς ὄδυρμούς τῆς χήρας μάνας
Στοῦ γέροντα τοὺς ἀναστεναγμούς*

*Στὴ χαρὰ καὶ τὴν λύπη, στὴν πίστι καὶ τὸ
λόγο
Ἄναζητῶ κι' εὐρίσκω
Τὸν Ὑψιστο καὶ Ἄγνωστο Θεό
Στὸν Ἐπιφανέντια Λόγο, τὸν Φιλάνθρωπο
Χριστό
Τότε τοῦ παραδίδομαι.*

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΠΗΛΛΑΙΟΣ

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΤΗΣ

“Όλοι όμολογοϋν ότι ό σύγχρονος πολιτισμός περνά κρίση σέ πολλούς τομείς. Για την κρίση αυτή έχουν γραφεί πολλά βιβλία, μελέτες και άρθρα από διάφορους επιστήμονες και διανοούμενους. Τό πρόβλημα αυτό είναι καντό για την εποχή μας. Γιαντό θά αναφέρουμε μερικές πλευρές τής κρίσεως αυτής, καθώς και τις απόψεις μερικων για τά αίτια και τούς τρόπους τής υπερβάσεως της. Θά αναζητήσουμε τέλος τή σωστή άποψη για την υπέρβασή της.

Και πρώτα πρέπει να όρίσουμε την έννοια του πολιτισμού. ‘Υπάρχουν πολλοί όρισμοί, αλλά επικρατέστερος είναι ότι ό πολιτισμός είναι τό σύνολο των υλικων και πνευματικων αγαθων και αξιων, που δημιουργησε ό άνθρωπος. ‘Ο πολιτισμός διακρίνεται σέ υλικό, πνευματικό και ήθικό. ‘Ο υλικός πολιτισμός περιλαμβάνει την παραγωγή και διακίνηση των υλικων αγαθων, δηλαδή την οικονομία και την τεχνική. ‘Ο πνευματικός περιέχει τή φιλοσοφία, τις επιστήμες και τις τέχνες, ό δέ ήθικός αναφέρεται στις ήθικες και πνευματικές αξίες (δίκαιο, έλευθερία, ισότητα, ανθρωπισμός κ.λ.π.). Οι κλάδοι αυτοί του πολιτισμού δέν χωρίζονται αυστηρά μεταξύ τους, διότι αλληλοεξαρτώνται και συνδέονται στενά. ‘Η ανάπτυξη του υλικού πολιτισμού, π.χ., στηρίχθηκε στην πρόοδο τής επιστήμης, και αυτή τή πάλι βοηθήθηκε πολύ από την ανάπτυξη τής οικονομίας και τής τεχνικής. ‘Ο ήθικός πολιτισμός είναι έπιστέγασμα του υλικού και του πνευματικού πολιτισμού, είναι ό καθρέφτης τής ποιότητας και τής αξίας του.

‘Η κρίση του σύγχρονου πολιτισμού

όφείλεται σύμφωνα με τή γνώμη πολλων, στην υπερβολική ανάπτυξη του υλικού πολιτισμού και στην καθυστέρηση και παρακμή του πνευματικού και ήθικού πολιτισμού.

***

‘Η κρίση του πολιτισμού εκδηλώνεται σέ πολλούς τομείς. Πιό καθαρά τή βλέπουμε στην οικονομία και στην κοινωνική ζωή. Πολύς λόγος γίνεται για την οικονομική κρίση τής εποχής μας, για τά πολλά και μεγάλα οικονομικά προβλήματα, που αντιμετωπίζουν όχι μόνο τά άτομα και οι επιχειρήσεις, αλλά και τά κράτη. Τό παράδοξο είναι ότι ενώ στην εποχή μας, χάρη στην πρόοδο τής επιστήμης και τής τεχνικής, αύξηθηκε πολύ ή παραγωγή υλικων αγαθων, τά οικονομικά προβλήματα δέν εξέλιπαν, αντιθέτως όξυνθηκαν. Οι περισσότερες χώρες αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα (έλλείμματα, πληθωρισμό, κοινωνικές συγκρούσεις κ.λ.π.). Τό κυριώτερο πρόβλημα είναι ή ανισότητα στην κατανομή των υλικων αγαθων. Μερικοί άνθρωποι έχουν υπέρμετρο πλούτο, οι περισσότεροι έχουν σχεδόν όσα τούς χρειάζονται για να ζήσουν, ενώ πολλοί πένονται, είναι άνεργοι ή πεθαίνουν από τις άρρώστιας και την πείνα στις υποανάπτυκτες χώρες. ‘Η οικονομική αυτή κρίση τής εποχής μας προκαλεί και πολλά κοινωνικά προβλήματα, κοινωνικές συγκρούσεις και αναταραχές. Οι πολιτικοί προτείνουν την αύξηση τής παραγωγής υλικων αγαθων, ώστε να επαρκέσουν για όλους. ‘Αλλά ή οικονομική ανάπτυξη μόνη δέν λύνει τά προβλήματα

γίες, καθώς και τις δυσμενείς συνέπειες τῆς απομακρύνσεως ἀπὸ τὴν παράδοση.

***

Ὁ Γάλλος φιλόσοφος Ροζὲ Γκαρωντύ, χριστιανὸς μαρξιστής, πού ἔγινε μωαμεθανός, γράφει ὅτι ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ ὀφείλεται δῆθεν στὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ!⁴. Ἡ ἐπικράτηση τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης, γράφει, ἔφερε τὸν ἄκρατο ὀρθολογισμό καὶ τὸν ἀτομισμό. Αὐτὰ πάλιν ἐπέφεραν τὸν καπιταλισμό, τὴν ἐκμετάλλευση τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν καταστροφή τῆς φύσεως. Ὁ ἄκρατος ὀρθολογισμὸς ὀδήγησε στὸν ἐπιστημονισμό καὶ στὴν τεχνοκρατία, ὑπερτόνισε τὴ νόηση καὶ ὑποβάθμισε τὸ συναίσθημα, τὴν ἀγάπη, τὴν πίστη, τὴν ποίηση κ.λ.π. Ὁ ἀραβικὸς πολιτισμὸς ἦταν καλύτερος ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικό! Γιατὸ, λέει, ὅτι θὰ ἦταν εὐτύχημα γιὰ τὴν Εὐρώπη, ἂν οἱ Ἀραβες νικούσαν τοὺς Γάλλους τὸ 732 μ.Χ. στὸ Πουατιὲ καὶ κατελάμβαναν τὴν Εὐρώπη. Τότε θὰ διέδιδαν τὸν ἀραβικὸ πολιτισμὸ καὶ ἡ Εὐρώπη σήμερα θὰ ἦταν καλύτερη, θὰ εἶχε καλύτερη τέχνη, θὰ διαμόρφωνε ἕναν ἄλλο πολιτισμό! Μὲ τὴν ἐπίδραση ὅμως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐνισχύθηκε ὁ ἀτομισμός, ὁ ἄνθρωπος ἔγινε μέτρο ὅλων τῶν πραγμάτων, ὕψιστες ἀξίες θεωρήθηκαν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνική. Αὐτὰ μᾶς ὀδήγησαν στὰ σημερινὰ ἀδιέξοδα. Τὶς ἀπόψεις τοῦ Γκαρωντύ ὑποστηρίζουν μὲ πάθος μερικοὶ Ἀσιάτες καὶ Ἀφρικανοί. Οἱ τελευταῖοι μάλιστα τονίζουν ὅτι ἀρχικὴ κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Ἀφρική, ὅτι ἀπὸ αὐτὴν πῆραν τὸν πολιτισμὸ οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ γιὰ αὐτὸ σήμερα πρέπει νὰ ἐπικρατήσει ὁ ἀφρικανικὸς πολιτισμός! "Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὑπερβολὲς καὶ οὐτοπίες, πού διαδίδονται κυρίως στὴν Ἀμερική, ὅπου ὑπάρχει πλουραλισμὸς ἀπόψεων.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν φταίει ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς γιὰ τὴν κρίση τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον

τὸν χρησιμοποίησαν οἱ νεώτεροι Εὐρωπαῖοι ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση καὶ ἔπειτα, ἡ παρερμηνεία πού τοῦ ἔκαμαν μὲ τὸν τονισμό τοῦ ὀρθολογικοῦ στοιχείου καὶ τὴν ὑποβάθμιση τοῦ ὑπερλογικοῦ, ὅπως π.χ. τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς θρησκείας. Οἱ λεγόμενοι ἀνθρωπιστὲς καὶ λάτρεις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, παραβλέπουν τὴ σύνδεση τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἄλλων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ μὲ τὴ θρησκεία. Ἡ τέχνη ὑπηρετοῦσε τὴ θρησκεία. Τὰ περισσότερα ἀρχαῖα ἀγάλματα παριστάνουν θεοὺς. Οἱ σημερινοὶ θαυμαστὲς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης ἐξετάζουν μόνον τὴν αἰσθητικὴ τους μορφή. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ στὴν μελέτῃ τῆς ἀρχαίας ποίησης, τῆς τραγωδίας, τῆς φιλοσοφίας κ.λ.π., ὅπου ἀποσιωποῦν τὰ μεταφυσικὰ καὶ θρησκευτικὰ στοιχεῖα τους. Δὲν φταίει λοιπὸν ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς γιὰ τὴν κρίση τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ οἱ δικές μας προκαταλήψεις καὶ ἐσφαλμένες θεωρήσεις.

***

Πιὸ σωστὲς ἀπόψεις διατύπωσε ὁ ρώσος φιλόσοφος *N. Berdiaef*, ὁ ὁποῖος γνώρισε τὸν κομμουνισμό, ἔφυγε ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ πῆγε στὴ Γαλλία, ὅπου μὲ τὰ βιβλία του ἔκαμε ἀντικειμενικὴ κριτικὴ τοῦ κομμουνισμοῦ. Ὁ *N. Berdiaef* ὑποστηρίζει ὅτι αἰτία τῆς κρίσεως τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι οἱ (πολιτικὲς κ. ἄ) ιδεολογίες, αὐτὲς ὀδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα στὴν οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναρχία καὶ ὀδήγησαν σὲ πνευματικὰ ἀδιέξοδα. Κυριώτερη ὅμως αἰτία τῆς κρίσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ Θεό, ἡ αὐτονόμησή του. Ὁ ἄνθρωπος θεοποίησε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ λογικὴ καὶ πίστευσε ὅτι μόνος του, μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς θὰ λύσει ὅλα του τὰ προβλήματα, θὰ ἐξασφαλίσει τὴν εὐδαιμονία του. Ἀλλὰ ὁ ὀρθολογισμὸς καὶ ἡ τεχνικὴ ὀδήγησαν στὴ μηχανοκρατία, στὸν ὕλισμό καὶ τὸν καπιταλισμὸ καὶ τέλος στὴν ἀθεΐα. Ἡ τεχνικὴ μᾶς δίνει

γίες, καθώς και τις δυσμενείς συνέπειες της απομακρύνσεως από την παράδοση.

***

Ο Γάλλος φιλόσοφος Ροζέ Γκαρωντύ, χριστιανός μαρξιστής, που έγινε μωαμεθανός, γράφει ότι η κρίση του πολιτισμού όφειλεται δήθεν στην επικράτηση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού⁴. Η επικράτηση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού από την εποχή της Αναγέννησης, γράφει, έφερε τον άκρατο όρθολογισμό και τον άτομιμο. Αυτά πάλιν έπέφεραν τον καπιταλισμό, την έκμετάλλευση των ανθρώπων και την καταστροφή της φύσεως. Ο άκρατος όρθολογισμός όδήγησε στον έπιστημονισμό και στην τεχνοκρατία, υπερέτνισε τη νόηση και υποβάθμισε τó συναίσθημα, την αγάπη, την πίστη, την ποίηση κ.λ.π. Ο άραβικός πολιτισμός ήταν καλύτερος από τον αρχαίο ελληνικό! Γιαυτό, λέει, ότι θα ήταν ευτύχημα για την Ευρώπη, αν οί Άραβες νικούσαν τους Γάλλους τó 732 μ.Χ. στο Πουατιέ και κατελάμβαναν την Ευρώπη. Τότε θα διέδιδαν τον άραβικό πολιτισμό και ή Ευρώπη σήμερα θα ήταν καλύτερη, θα είχε καλύτερη τέχνη, θα διαμόρφωνε έναν άλλο πολιτισμό! Με την επίδραση όμως του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού ενισχύθηκε ό άτομιμος, ό άνθρωπος έγινε μέτρο όλων των πραγμάτων, ύψιστες αξίες θεωρήθηκαν ή έπιστήμη και ή τεχνική. Αυτά μās όδήγησαν στα σημερινά αδιέξοδα. Τις απόψεις του Γκαρωντύ υποστηρίζουν με πάθος μερικοί Άσιάτες και Άφρικανοί. Οί τελευταίοι μάλιστα τονίζουν ότι αρχική κοιτίδα του πολιτισμού είναι ή Άφρική, ότι από αυτήν πήραν τον πολιτισμό οί Αρχαίοι Έλληνες και γιαυτό σήμερα πρέπει να επικρατήσει ό άφρικανικός πολιτισμός! Όλα αυτά είναι υπερβολές και ουτοπίες, που διαδίδονται κυρίως στην Άμερική, όπου υπάρχει πλουραλισμός απόψεων.

Είναι αλήθεια ότι δέν φταίει ό αρχαίος ελληνικός πολιτισμός για την κρίση της εποχής μας, αλλά ό τρόπος με τον όποιον

τον χρησιμοποιήσαν οί νεώτεροι Ευρωπαίοι από την Αναγέννηση και έπειτα, ή παρερμηνεία που του έκαμαν με τον τονισμό του όρθολογικού στοιχείου και την υποβάθμιση του υπερολογικού, όπως π.χ. της μεταφυσικής και της θρησκείας. Οί λεγόμενοι άνθρωπιστές και λάτρεις του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και της αρχαίας ελληνικής τέχνης, παραβλέπουν τη σύνδεση της αρχαίας τέχνης και άλλων στοιχείων του πολιτισμού με τη θρησκεία. Η τέχνη υπηρετούσε τη θρησκεία. Τα περισσότερα αρχαία αγάλματα παριστάνουν θεούς. Οί σημερινοί θαυμαστές της αρχαίας ελληνικής τέχνης έξετάζουν μόνο την αισθητική τους μορφή. Τό ίδιο κάνουν και στην μελέτη της αρχαίας ποίησης, της τραγωδίας, της φιλοσοφίας κ.λ.π., όπου αποσιωπούν τα μεταφυσικά και θρησκευτικά στοιχεία τους. Δέν φταίει λοιπόν ό αρχαίος ελληνικός πολιτισμός για την κρίση της εποχής μας, αλλά οί δικές μας προκαταλήψεις και έσφαλμένες θεωρήσεις.

***

Πιό σωστές απόψεις διατύπωσε ό ρώσος φιλόσοφος Ν. *Berdiaef*, ό όποιος γνώρισε τον κομμουνισμό, έφυγε από τη Ρωσία και πήγε στη Γαλλία, όπου με τα βιβλία του έκαμε αντικεμμενική κριτική του κομμουνισμού. Ο Ν. *Berdiaef* υποστηρίζει ότι αίτία της κρίσεως του πολιτισμού είναι οί (πολιτικές κ. ά) ιδεολογίες, αυτές όδήγησαν την ανθρωπότητα στην οικονομική και κοινωνική άναρχία και όδήγησαν σε πνευματικά αδιέξοδα. Κυριώτερη όμως αίτία της κρίσεως αυτής είναι ή απομάκρυνση του ανθρώπου από τó Θεό, ή αυτονόμησή του. Ο άνθρωπος θεοποίησε την έπιστήμη και τη λογική και πίστευσε ότι μόνος του, με τη βοήθεια της έπιστήμης και της τεχνικής θα λύσει όλα του τα προβλήματα, θα έξασφαλίσει την ευδαιμονία του. Άλλά ό όρθολογισμός και ή τεχνική όδήγησαν στη μηχανοκρατία, στον ύλισμό και τον καπιταλισμό και τέλος στην άθεϊα. Η τεχνική μās δίνει

μόνο τὰ μέσα. Σήμερα τὰ μέσα ἔγιναν σκοποί, γιαντὸ ὁ ἄνθρωπος ἔχει πνευματικὸ κενό, ἔχει φθάσει σὲ ἀδιέξοδο. Ἡ μόνη λύση γιὰ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὴν κρίση αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴ χριστιανικὴ πίστη, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ ἀδελφοποίηση τῶν ἀνθρώπων στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ⁵.

Ὁ Ἄγγλος Οἰκονομολόγος καὶ Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν στὴν περίοδο τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, *Sir Stafford Kripps* ἔγραψε ὅτι αἰτία τῶν δεινῶν εἶναι οἱ ἰδεολογίες, ποὺ φανατίζουν καὶ δημιουργοῦν συγκρούσεις. Ὁ Χριστιανισμὸς ὅμως δὲν εἶναι ἰδεολογία, εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ὁ Χριστὸς μᾶς δίνει τὸ πρότυπο τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ φτιάξουμε ἓνα χριστιανικὸ πολιτισμό. Μόνο μὲ βάση τὸ Χριστιανισμὸ θὰ ἐπικρατήσει στὸν κόσμο ἡ εἰρήνη καὶ ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη.

Παρόμοια ὑποστήριξε στὰ μέσα τοῦ 20ου αἰῶνα καὶ ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Ἀνρί Μαρλώ «Ὁ 21ος αἰῶνας, ἔγραφε, θὰ εἶναι χριστιανικὸς ἢ δὲν θὰ ὑπάρξει καθόλου». Καὶ ὁ Ἄγγλος ποιητὴς *T. S. Elliot* γράφει: «Μόνο ἡ χριστιανικὴ πίστη θὰ σώσει τὴν Εὐρώπη, μόνον αὐτὴ θὰ βοηθήσει στὴ δημιουργία ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ. Δὲν πιστεύω ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιβιώσει ὕστερα ἀπὸ μίαν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἄν ὁ Χριστιανισμὸς ἐξαφανισθεῖ μίαν μέρα, ὀλόκληρος ὁ πολιτισμὸς μας θὰ ἐξαφανισθεῖ»⁶.

***

Σήμερα πολλοὶ σοσιαλιστὲς καὶ ἄλλοι οἰκονομολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ ἄλλη κρίση τοῦ πολιτισμοῦ θὰ ξεπερασθεῖ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ ἐνὸς κοινωνικοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ὅπως τοῦ σοσιαλισμοῦ ἢ τοῦ καπιταλιστικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ καπιταλισμὸς καὶ ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι παράγωγα τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ ἀτομισμοῦ. Θεωροῦν τὰ ὑλικά ἀγαθὰ ὡς ὕψιστο σκοπὸ

τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ καπιταλιστὲς ἔχουν θεοποιήσει τὸ κέρδος, ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀνισότητα καὶ δημιουργεῖ πολλὰ κοινωνικὰ προβλήματα στὴν ἐποχὴ μας. Μὲ τὴν παγκοσμιοποίησιν τὰ δύο αὐτὰ συστήματα (καπιταλισμὸς καὶ σοσιαλισμὸς) ἔχουν πλησιάσει, συνεργάζονται. Ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψη ὅτι ἡ πλήρης ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου θὰ ἐξυψώσει τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῶν λαῶν καὶ θὰ ἐξασφαλίσει εἰρήνην καὶ εὐημερία γιὰ ὅλους. Αὐτὰ ὅμως ἀποδεικνύονται προπαγανδιστικὰ ψεῦδη τῶν ἰσχυρῶν, γιὰ νὰ ἐπικρατοῦν οἰκονομικὰ σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Ἡ κρίση τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ καὶ μάλιστα τῆς οἰκονομίας θὰ ὑπερνικηθεῖ μόνο μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν στὴν ἰδιωτικὴ καὶ στὴ δημόσια ζωὴ τῶν λαῶν, ὅπως τονίζουν οἱ *Berdiaef, Elliot* καὶ ἄλλοι.

Ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ λοιπὸν εἶναι στὸ βάθος ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ, ὅπως ὁμολογοῦν ὅλοι σχεδὸν οἱ φιλόσοφοι καὶ κοινωνιολόγοι, ἀλλὰ ἐμφανίζεται κυρίως ὡς κρίση οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰδικὰ οἱ οἰκονομικὲς κρίσεις εἶναι φυσιολογικὰ φαινόμενα, ποὺ ἐπαναλαμβάνονται σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα. «Οἱ κρίσεις, λένε μερικοί, ἀποτελοῦν φαινόμενα ὑγείας, εἶναι μίαν ἀντίδραση στὴ στασιμότητα τοῦ πολιτισμοῦ, μίαν τάση ἀναγεννήσεως, μίαν προσπάθεια διανοίξεως νέων δρόμων». «Μέσα ἀπὸ τὶς κρίσεις ξεπηδᾷ ἡ ἀέννη προόδος τῆς ἀνθρωπότητας... Κάθε κρίση, ἄρα καὶ ἡ σημερινή, ἐγκυμονεῖ ἓνα καλύτερο αὐριον»⁷.

Ἄλλοι ἱστορικοὶ καὶ οἰκονομολόγοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ πορεία τῆς ἱστορίας καὶ τῆς οἰκονομίας εἶναι κυκλική, περνᾷ ἀπὸ περιόδους ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς, καὶ προχωρεῖ σὲ περιόδους κρίσεως καὶ ὑφέσεως, γιὰ νὰ ἀρχίσει πάλι μιὰ νέα γέννηση καὶ ἀνάπτυξη. Ἡ παρακμὴ δηλαδὴ εἶναι μίαν μεταβατικὴν περίοδο, μίαν προετοιμασία γιὰ τὴν ἐπόμενη ἀναγέννηση καὶ ἀνάπτυξη. Ὁ

Γάλλος οικονομολόγος και ιστορικός Φρανσουά Σμιάντ, άρχισε από τὸ 1903 νὰ μελετᾷ τὶς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων ἀγαθῶν καὶ τὴν ἀγοραστικὴ ἀξία τοῦ χρήματος. Διέκρινε στὴν ἱστορία φάσεις ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς καὶ φάσεις ύφέσεως, πού τὶς ὀνόμασε συγκυρίες. Οἱ κρίσεις κατὰ τὴ γνώμη του διαρκοῦν περίπου τριάντα χρῶνια. Ἄλλοι ὅμως σήμερα λένε ὅτι οἱ φάσεις αὐτὲς μποροῦν νὰ διαρκέσουν λίγο χρῶνια ἢ δεκαετίες. Ὁ *Emm. le Roy Ladurie* ἀναφέρει κρίσεις πού διήρκεσαν ἐλάχιστα καὶ ἄλλες πού διήρκεσαν αἰῶνες καὶ χιλιετίες⁸. Κατὰ τὸν Ἀγγλο ἱστορικὸ *A. Toynbee* οἱ κρίσεις εἶναι προκλήσεις τῆς ἱστορίας, ἂν τὶς ὑπερνικήσουμε, θὰ ἐπιβιώσει ὁ πολιτισμός, ἀλλιῶς ὄχι.

***

Ἄλλοι παρομοιάζουν τὴν κρίση τοῦ πολιτισμοῦ μὲ ἀσθένεια καὶ τὴν ὀρίζουν ὡς προσωρινὴ διαταραχὴ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας, ὡς μεταβατικὴ κατάσταση, πού μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ ἀναγέννηση ἢ σὲ καταστροφὴ, ὅπως ἡ ἔκβαση μιᾶς ἀρρώστιας μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ ἀνάκτηση τῆς υἱείας ἢ σὲ θάνατο. Ἡ πορεία τῆς εἶναι ἀμφίβολη. Καὶ ὅπως ἡ ἀρρώστεια δὲν θεραπεύεται αὐτόματα, ἔτσι καὶ ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπαιτεῖ δραστικὰ μέτρα γιὰ τὴν ὑπέρβασή τῆς. Δὲν μποροῦμε νὰ πούμε ὅτι ἡ ἀναγέννηση καὶ ἡ νέα ἀνάπτυξη θὰ ἐπέλθει αὐτόματα. Ὁ κατήφορος τῆς παρακμῆς εἶναι ἕνας εὐκόλος δρόμος, ἀλλὰ καὶ ὀλι-

σθηρός, δὲν ἔχει τέρμα. Ἡ ἀνάπτυξη ἀπαιτεῖ προσπάθεια, ἐργασία, ἀγῶνα. Γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴ σημερινὴ κρίση χρειάζεται προγραμματισμός, ἀρχὲς καὶ κυρίως ἐντατικὴ προσπάθεια καὶ μακροχρόνιο ἀγῶνα. Γιὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν δὲν ἐξαρκοῦν οἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Χρειάζεται καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὀποία παρέχεται σὲ ὄσους πιστεῦουν σὲ Αὐτὸν καὶ ἐφαρμόζουν τὶς ἐντολὲς του. Μὲ τὴν πίστη στὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν παράλληλη προσπάθεια καὶ ἐργασία θὰ μπορέσει ὁ σημερινὸς κόσμος νὰ ξεπεράσει τὴν κρίση τοῦ πολιτισμοῦ, πού ὄλο καὶ χειροτερεῖ, καὶ νὰ δημιουργήσει ἕναν ἀνώτερο πολιτισμὸ καὶ μία καλύτερη κοινωνία.

ΒΑΣ.Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. *Κ. Καστοριάδη, Κοινωνικὸς μετασχηματισμὸς καὶ πολιτιστικὴ δημιουργία. «Ἐποπτεία» - τχ. 46, 1980, σσ. 395 - 405.*
2. *Δ. Νιάννα, Κρίσεις καὶ συρράξεις. Ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιστήμη, ἐξουσία. Ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 1985, καὶ ἄλλα ἐργα.*
3. *ὁ. π. σ. 396.*
4. *Ροζέ Γκαρωντύ, Γιὰ τὸ διάλογο τῶν πολιτισμῶν, Παρίσι 1977.*
5. *N. Berdiaef, Ὁ νέος μεσαίῶνας, 1923. Ἑλλην. Ἐκδ. Πουρνάρα, Θεσ/νίκη 1987.*
6. *T. S. Elliot, Ἡ ἐνότητα τοῦ Ἑυρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μετ. Εὐ. Μόσχου. Ἀθήνα 1990.*
7. *Γιάννη Μαρίνου, Ἀναγέννηση μέσα ἀπὸ τὴν κρίση. «Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος», 3 - 6 - 1993, σ. 3.*
8. *Emm. Le Roy Ladurie, Ἱστορία τῶν κρίσεων, αἰσιόδοξα καὶ ἀπαισιόδοξα μηνύματα. «Οἶκον. Ταχυδρόμος», 30 - 12 - 1993, σσ. 76 - 80.*

«ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ...»

«Καινούργιος Χρόνος πάλι ξημερώνει». Ή, μάλλον, ξημέρωσε. Και συνηθίζεται να αναφερόμεθα στο γεγονός, κάνοντας σκέψεις, δίνοντας ευχές.

Τὴν ἀφορμὴ γι' αὐτὲς τὶς σκέψεις, μοῦ ἔδωσε ἓνα γράμμα πού πῆρα ἀπὸ παλιὸ φίλο. Μὲ πῆγε ἀρκετὲς δεκαετίες πίσω. «Στὴν ἐποχὴ τῶν φοιτητικῶν μας χρόνων, γράφει, ὅταν ἄνθρωποι μὲ φρόνημα ἡρωϊκὸ καὶ μὲ πνεῦμα θυσίας, ἐνέπνευσαν καὶ καθωδήγησαν γενιὲς νέων, πού μὲ τὴν σειρά τους πρόσφεραν ὅ,τι μπόρεσαν σ' αὐτὸ τὸν τόπο». Καὶ τὰ γράφει αὐτὰ ἓνας ἄνθρωπος πού ὅπου πέρασε ἄφησε ἐποχὴ. Ἡ παρουσία του παντοῦ ἦταν προανάκρουσμα πνευματικῆς δημιουργίας.

Ἦταν, λοιπόν, τότε πού τὰ ποιήματα τοῦ Βερίτη, γεμᾶτα παλμό, εἶχαν γίνει γιὰ τοὺς νέους ἐγερτήριο σάλπισμα. Τότε πού τὸ πανελλήνιο χριστιανικὸ κίνημα ἔσφυζε ἀπὸ ζωὴ. Τότε πού οἱ χριστιανοὶ φοιτητές, μπροστάρηδες στὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ, τραγουδοῦσαν μὲ ἐνθουσιασμό: «Ξαναπαίρνοντας στὰ χέρια τοῦ φωτὸς τὴν ἅγια δᾶδα, χτίζουμ' ὅλοι τραγουδῶντας τὴν καινούργια μας Ἑλλάδα». Τότε πού ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἠγέτης, μαζὶ μὲ τοὺς συνεργάτες του ἔγραψαν τὴν «Διακήρυξη» τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καὶ τὴν «Δήλωσι» τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων καὶ Καλλιτεχνῶν, πού κυκλοφόρησε σὲ ἓκα τὸ χιλιάδες ἀντίτυπα πού ἐξαντλήθηκαν σὲ μιὰ ἐβδομάδα καὶ ἀνατυπώθηκε ἀμέσως σὲ ἄλλες ἓκατὸ χιλιάδες ἀντίτυπα! Τότε πού στὴν προτροπὴ τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Σεραφεῖμ Πα-

πακῶστα, τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐκκλησιαστικῆς μορφῆς, ὅτι μᾶς χρειάζονται χριστιανοὶ δάσκαλοι καὶ χριστιανὲς νοσοκόμες γιὰ νὰ δουλέψουν μὲ αὐταπάρησι στὴν Παιδεία καὶ νὰ ὑπηρετήσουν μὲ ἱεραποστολικὸ ζῆλο στὰ νοσοκομεῖα μας, ἀπήντησαν ἀμέσως χιλιάδες νέοι καὶ νέες μὲ ἐνθουσιασμό. Ἄφησαν σπουδαῖες θέσεις, γιὰ νὰ γίνουν δάσκαλοι καὶ δασκάλες καὶ νὰ ἀναμορφώσουν τὰ ἑλληνικὰ χωριά πού τὰ εἶχε ρημάξει ἡ κατοχὴ, ὁ πόλεμος, ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἐγκατάλειψις. Καὶ πλῆθος νέες κοπέλλες ἔγιναν νοσηλεύτριες, ἀφήνοντας ἐποχὴ. Ἦταν, τέλος, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, πού πλημμύριζαν ἀπὸ μαθητὲς μὲ κατηχητὲς μεγάλες φυσιγνωμίες πού ὁ λόγος τους ἐφλόγιζε τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν καὶ ἐτίναζε στὸν ἀέρα τὰ ὄχυρά τῆς ἀρνήσεως.

Ἡ ζωὴ ὅμως δὲν εἶναι ἄρνησις, εἶναι θέσις. Καὶ μοναδικὸ θεμέλιο γιὰ μιὰ σωστὴ κι' εὐτυχισμένη ζωὴ εἶναι οἱ πνευματικὲς ἀξίες. Αὐτὲς πού δοκιμάστηκαν δυὸ χιλιάδες χρόνια καὶ ἄντεξαν.

Αὐτὲς τὶς σκέψεις μοῦ ἔφερε στὸ νοῦ τὸ γράμμα τοῦ παλινοῦ μου φίλου. Καὶ οἱ ευχὲς γιὰ τὸν Καινούργιο Χρόνο; Νὰ ξαναζωντανέψουν ἐκεῖνα τὰ ἡρωϊκὰ χρόνια, σήμερα πού ἡ κατάστασις τοῦ κόσμου εἶναι χειρότερη ἀπὸ τότε. Σήμερα πού λυμαινεται τὴν ἀνθρωπότητα ὁ ὕλισμός, στὴ θεωρία καὶ στὴν πρᾶξι. Σήμερα πού τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὸ Ἔιτζ θερίζουν κυρίως τὰ νεῖατα. Οἱ καιροὶ μᾶς καλοῦν. Σ' αὐτὸ τὸ προκλητῆριο θὰ δώσουμε τὸ «παρῶν»;

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΞΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΟΗΕ

Στις 26 Ιουνίου 2005 συμπληρώθηκαν εξήντα έτη από την ύπογραφή του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Στις 26 Ιουνίου του έτους 1945 στον Άγιο Φραγκίσκο των ΗΠΑ υπεγράφη από 49 αρχικά ιδρυτικά μέλη κράτη μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα ο Καταστατικός Χάρτης του Όργανισμού, οποίος συστηματοποίησε σκέψεις και ιδέες για την μεταπολεμική οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας μετά το πέρας του αιματηρότερου πολέμου που γνώρισε ή ανθρωπότητα. Από της ίδρύσεως του ΟΗΕ (1945) μέχρι των ημερών μας ο Όργανισμός έχει επιτελέσει την υπό του καταστατικού του προβλεπόμενη αποστολή, ήτοι την διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης, εν μέσω ποικίλων αντιξοοτήτων, οι οποίες ήταν συνέπεια του σχεδόν πενηνταετούς ψυχρού πολέμου.

Βεβαίως οι τοπικοί πόλεμοι και οι ποικίλες συρράξεις δεν έπαψαν να υπάρχουν, αλλά δια των προσπαθειών του Όργανισμού ή έκταση αυτών έτηρειτο πάντοτε εντός των κατά το δυνατόν περιορισμένων τοπικά πλαισίων.

Παράλληλα ο ΟΗΕ διαθέτει ταυτόχρονα μεγάλο αριθμό βοηθητικών οργανισμών, ιδρυμάτων και λοιπών οργάνων, υπευθύνων για τον χειρισμό εξειδικευμένων δραστηριοτήτων όπως:

- UNICEF για την προστασία των παιδιών του τρίτου κόσμου
- πρόγραμμα για το έγκλημα και τα ναρκωτικά
- πρόγραμμα για τους πρόσφυγες
- πρόγραμμα για τα ανθρώπινα δικαιώματα

- πρόγραμμα για την καταπολέμηση του AIDS

- Επιτροπή Δικαίου θαλάσσης, περιβάλλοντος και κλίματος
- Όργανισμο τροφίμων και Γεωργίας
- Όργανισμο Υγείας.

Ο ΟΗΕ στην πολυκύμαντη ιστορική του διαδρομή προσπάθησε να επιτελέσει το υπό του Καταστατικού του άπορρέον έργο του, τουτέστιν τη διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης εν τώ μέσω ποικίλων αντιξοοτήτων. Και οι αντιξοότητες αυτές αναφέρονται κυρίως στην διαρκή άμφισβήτηση του ήγαιτικού ρόλου του Όργανισμού, όπως αυτόν οραματίσθηκαν οι αρχικοί εμπνευστές του και οι συντάκτες του καταστατικού του. Και η διαρκής άμφισβήτηση προήρχετο από το 1945 - 1989 από τις δυο υπερδυνάμεις (ΗΠΑ - ΕΣΣΔ), οι οποίες χρησιμοποιούσαν στην διάρκεια του ψυχρού πολέμου το βήμα του ΟΗΕ (Συμβούλιο Ασφαλείας και Γενική Συνέλευση) ως πεδίο διπλωματικής αντιπαράθεσης και νομιμοποίησεως των στρατιωτικών των επεμβάσεων και λοιπών δράσεων στα θερμιά σημεία του πλανήτη. Όμοιως μετά το 1990 οι ΗΠΑ κατά τον ίδιον τρόπο άμφισβητούν τον ήγαιτικό ρόλο του Όργανισμού και με κάθε τρόπο τον υποκαθιστούν στις δράσεις του δια *ad hoc* συμμαχιών, οι οποίες ενεργούν κατά παρέκκλιση των διατάξεων του καταστατικού χάρτου τώ Ηνωμένων Εθνών.

Βεβαίως είναι άληθές ότι στα εξήντα χρόνια υπάρξεως και δράσεως του ΟΗΕ άπεφύχθη ο τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Δέν έπεφύχθησαν όμως οι τοπικές συγκρούσεις, οι οποίες έταλαιπώρησαν και έξακολουθούν να ταλαιπωρούν ολόκληρους λαούς με εκατόμβες θυμάτων.

Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζεται τὸ σημαντικό ἔργο τοῦ Ὁργανισμοῦ στὴν καταπολέμηση τῆς φτώχειας καὶ τῶν ἀσθενειῶν ἰδίως στὴν ἀφρικανικὴ ἥπειρο.

Βεβαίως τὰ ὄραματα τῶν ἰδρυτῶν τοῦ ΟΗΕ καὶ οἱ προσδοκίες τῶν λαῶν προέβλεπαν περισσότερα ἐπιτεύγματα.

Δὲν εἶναι ἐφικτὸ σὲ ἓνα κόσμο ἑκατοντάδων τινῶν μελῶν κρατῶν μὲ ποικίλες παραδόσεις καὶ μὲ τὸν ταχέως αὐξανόμενο πληθυσμὸ τῆς γῆς, νὰ ἐπιζητοῦνται περισσότερα καὶ μάλιστα σὲ ἓνα κόσμο ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀποστασία ἀπὸ τὶς πνευματικὲς ἀξίες τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος. Ὅποσοδήποτε ὅμως ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Κύπρος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἱκανοποιημένες ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τοῦ Ο.Η.Ε. νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἐφαρμογὴ σειρᾶς ἀποφάσεων καταδικαστικῶν τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στὴν Βόρειο Κύπρον ἐδῶ καὶ 31 ἔτη.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ (1873 - 1950)

Μὲ ἀφορμὴ τὸ ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ μαθηματικοῦ κ. Προκοπίου Μαρκοπούλου στὰ τεύχη (Ὀκτωβρίου - Νοεμβρίου 2005) τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» καθὼς καὶ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Δ. Γκενάκου στὶς «Ἀκτίνες» γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ εἶναι σκόπιμο νὰ παρατεθοῦν λίγες πρόσθετες πληροφορίες.

Τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1950 μὲ τὴν ἀναγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας Δημήτριος Κωτσάκης ἐδημοσίευσε στὶς «Ἀκτίνες» ἐκτενὲς σχόλιο γιὰ τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο καὶ τὸ ἦθος τοῦ ἀνδρός, ὅπου μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται: «Ὁ Κωνσταντίνος Καραθεοδωρῆ ἦτο πράγματι μία ἀπὸ τὶς σπάνιες μαθηματικὲς φυσιογνωμίες ποὺ κατὰ καιροὺς ἐμφανίζονται στὸν ἐπιστημονικὸν ὀρίζοντα καὶ ἐπιβάλλονται εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν ἐπιστῆμη». Τὸ ἔργο του ἐκτείνεται σὲ πολλοὺς τομεῖς τῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης, μὲ δημοσιευθεῖσες ἐργασίες ποὺ ὑπερβαίνουν τὶς ἑκατόν. Πέραν τούτου ὅμως ὁ Κ. Καραθεοδωρῆ ὑπῆρξε θερμὸς πατριώ-

της. Ἐξῆσε τὴν δεκαετία τοῦ 1912 - 22 τὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης ἐξορμήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση του. Τὸν Μάιον τοῦ 1919 ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβάζεται στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας τὴν Σμύρνη. Κατὰ τὴν τριετῆ ἐκεῖ παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς χώρας Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἀποφασίζει τὴν ἴδρυση τοῦ δευτέρου ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου στὴν Σμύρνη (πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) καὶ ἀναθέτει τὴν ὀργάνωση αὐτοῦ στοὺς διαπρεπεῖς Ἑλληνες Καθηγητῆς τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων Κωνσταντίνον Καραθεοδωρῆ καὶ τὸν νεώτερόν του Σμυρναῖον τὴν καταγωγὴν Γεώργιον Ἰωακείμογλου.

Ὁ Κωνσταντίνος Καραθεοδωρῆ καὶ ὁ Γεώργιος Ἰωακείμογλου ἐφθασαν στὴν Σμύρνη στὶς 4 Ὀκτωβρίου 1920. Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σμύρνης τελειῶς ἔτοιμον καὶ πλήρως ἐξοπλισμένο ἐπρόκειτο νὰ λειτουργήσει τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1922, δηλαδὴ ἓνα μῆνα μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν (15.8.1922): Σήμερα αὐτὸ τὸ ὠραῖοτατο κτίριον, γιὰ τὸ ὁποῖο τόσα ἑλληνικὰ χρήματα ἐδαπανήθησαν, χρησιμοποιοῦται ἀπὸ τοὺς τούρκους ὡς λύκειον θηλέων.

Ἔτσι ὁ Κ. Καραθεοδωρῆ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1922 βρέθηκε χωρὶς πανεπιστημιακὴ θέση. Τότε τὰ γερμανικὰ Πανεπιστήμια προθυμοποιήθηκαν νὰ τοῦ προσφέρουν ἔδρα διδασκαλίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐκεῖνο τοῦ Ἄννοβερου. Σχολιάζοντας κάποιον κύκλιον τὴν πρότασιν αὐτὴ εἶπεν: Μεγάλῃ ἰδέᾳ ἔχουν στὸ Ἄννοβερο γιὰ τὸν ἑαυτὸν τους. Τελικὰ ἐπανῆλθε στὸ Μόναχον ὅπου καὶ παρέμεινε ἐκεῖ μέχρι τὸν θάνατόν του τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1950, ἀφοῦ εἶχε ὑποστῆ ὅλες τὶς ταλαιπωρίας καὶ ἐπαχθεῖς συνέπειες τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ τῶν πρώτων μεταπολεμικῶν χρόνων.

Κλείνοντας προσθέτομε ὅτι: Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Καραθεοδωρῆ τὸν καταξίωνε μεταξὺ τῶν μεγίστων μαθηματικῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Ἕνα ἔργο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξ ἀποδείξεως καὶ ὄχι «ἐξ ὀρισμοῦ» μέγαλον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀντόφωτον.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ

Δέν είναι ή πρώτη φορά πού στίς «Ακτίνες» γίνεται λόγος γιά τό οικολογικό πρόβλημα, ή κρισιμότητα τού όποιου γίνεται έντονώτερη μέ τήν πάροδο τού χρόνου.

Αφορμή γιά νά επανέλθουμε σέ αυτό δίνει πρόσφατο δημοσίευμα στίς έφημερίδες γιά νέα άκαρπη σύνοδο επί τού θέματος, ή όποία πραγματοποιήθηκε στό Μόντρεαλ στίς 28 Νοεμβρίου παρελθόντος έτους.

Πρό τριακονταετίας ό Αύστραλός καθηγητής τής βιολογίας *Charles Birch* σέ γενική συνέλευση τού Παγκοσμίου Συμβουλίου τών Έκκλησιών στό Ναϊρόμπι σέ όμιλία του μέ θέμα: «Δημιουργία, Τεχνολογία και επίβίωση τού άνθρώπου» μεταξύ άλλων πολλών είπε και τά επόμενα: «Εάν ό κόσμος όφείλει νά έξασφαλίσει τήν διατροφή τεσσάρων δισεκατομμυρίων κατοίκων και όλων αυτών πού πρόκειται νά έλθουν, είναι ό κόσμος ό ίδιος πού πρέπει νά σωθει. Άλλά είμαστε έτοιμοι νά έξαγοράσομε τήν γή στην τιμή μιás ριζικής άλλαγής τών αξιών και τού ρυθμού τής ζωής μας, τών οικονομικών και πολιτικών μας στόχων και τής μορφής τής έπιστήμης και τής τεχνολογίας πού άσκοϋμε; "Η τέινομε νά άκολουθήσομε τόν φαουστιανό τρόπο τού «χαρήτε τώρα, πληρώστε πολύ άργότερα; Ό δρόμος πού μένει νά διατρέξουμε δέν είναι παρά πολύ μακρός» ή στιγμή τής πληρωμής έγγίζει» (Ακτίνες Ιούλιος 1977 σελ. 210).

Όμως ή πρόβλεψη αυτή τού *C. Birch* τριάντα χρόνια μετά, γιά τήν επικείμενη ήμέρα τής πληρωμής δέν έχει δημιουργήσει τήν προσήκουσα άνησυχία γιά βαθείς τομές στην σύγχρονη ζωή τις όποιες όι περιστάσεις επιβάλουν. Η άπροθυμία τών μεγάλων βιομηχανικών χωρών, όπως τών ΗΠΑ, όι όποιες είναι όι κυρίως ένοχοι γιά τήν μόλυνση τού περιβάλλοντος, νά προσυπογράψουν τό πρωτόκολλο τού Κιότο, δημιουργούν τήν εύλογη άνησυχία γιά τις συνέπειες τής άρνήσεως.

Είναι προφανές, ότι μιá τέτοια προσαρμολγή στίς συνθήκες όι όποιες άπαιτούνται γιά τή περιδαντολογική προστασία θα έπι-

φέρει και τις άντίστοιχες δονήσεις στίς σύγχρονες οικονομίες τών προηγμένων χωρών. Τούτο βέβαια είναι από τά μεγάλα διλήμματα τής έποχής μας. Άλλά όπωσδήποτε προηγείται ή άνάγκη προστασίας τού περιβάλλοντος σέ συνθήκες ικανές γιά τήν διατήρηση τής ζωής στόν πλανήτη Γή, όπως αυτές τις καθόρισε ή Σοφία τού Δημιουργού.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΜΙΑ ΑΚΟΜΗ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘ. κ. ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΝ

Πρόσφατα ή ιατρική σχολή τού πανεπιστημίου τού Τορόντο «*Faculty of Medicine University of Toronto*» ίδρυσε ειδική έδρα Νεφρολογικών Έρευνών δίδοντάς της τό όνομα «*ORAIPOULOS BAXTER CHAIR IN NEFROLOGY*» γιά νά τιμήσει τόσο τόν δωρητή πού πρόσφερε \$1 έκατομμύριο δολάρια γιά τήν έν λόγω έδρα, όσο κυρίως τόν διακεκριμένο παγκοσμίως συμπατριώτη μας γιατρό Δ. Ωραιόπουλο γιά τή μεγάλη του προσφορά.

Μία προσφορά χάρη στην όποία τó πανεπιστήμιο τού Τορόντο και τά συμβεβλημένα μαζί του νοσοκομεία, έχουν τοποθετηθεί σέ περιόπτη παγκόσμια θέση στόν τομέα τής έρευνας γιά τις νεφρολογικές παθήσεις όπως ή δημιουργία νέας σχετικά μεθόδου **περιτονικής διάλυσης**, έργο τού γιατρού Όραιόπουλου.

Η επίσημη άνακοίνωση τής δημιουργίας τής έδρας και ή παρουσίαση τού γιατρού Όραιόπουλου έγινε τήν Τρίτη 15 Νοεμβρίου π. έ. από τις Πρωτανικές Άρχες τού Πανεπιστημίου τού Τορόντο σέ αίθουσα τού ίδρυματος άσφυκτικά γεμάτη από κόσμο.

Κυριαρχούσε ή Άκαδημαϊκή Κοινότητα, ή πνευματική ήγεσία και συνάδελφοι τού γιατρού, ό όποιος μέ τή σεμνότητα και εύγένεια πού τόν διακρίνει άκουγε τούς όμιλητές νά άναφέρονται έγκωμιαστικά στό έργο του. "Όταν ήλθε ή σειρά του και χωρίς χειρόγραφο μίλησε απλά, μέ εύστοχο χιούμορ και μέ τή γνωστή του σεμνότητα.

Μ. Α.

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Με τὸ νέον ἔτος νὰ ἀρχίζει, δημιουργοῦνται αἰσιόδοξες προβλέψεις γιὰ πολλὰ προβλήματα σημαντικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ τόπου. Διαβάζουμε στὸν ἡμερησιο τύπο καὶ ἀκοῦμε στὰ ἠλεκτρονικὰ μέσα ἐνημερώσεως, σημαντικὲς δηλώσεις γιὰ προγραμματισμένες ἀλλαγὲς σὲ πολλὰ ἐπίπεδα τῆς δημόσιας ζωῆς ἀπὸ τοὺς καθ' ἕλην ἀρμοδίους Ὑπουργοὺς ποὺ κυβερνοῦν, τὴν περίοδο αὐτή, τὴ χώρα.

Ἔτσι, μᾶς διαβεβαίωσε ἡ Ὑπουργὸς Παιδείας κ. Μαριέττα Γιαννάκου ὅτι, «οἱ ἀλλαγὲς στὸν χώρο τῆς Παιδείας θὰ γίνουν, ἀνεξαρτήτως πολιτικοῦ κόστους».

Ὡς πρὸς τὴν Ἀνωτάτη Παιδεία, εἶπε ἐπίσης ὅτι «Κινδυνεύσαμε πραγματικὰ καὶ οὐσιαστικὰ, μετὰ τὸ 2010, τὰ ἑλληνικὰ πτυχία νὰ μὴν ἀναγνωρίζονται πουθενά. Καὶ ὅποιος θεωρεῖ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα καὶ ὅτι ἔτσι θὰ μπορούσαν νὰ πηγαίνουν τὰ πράγματα, κάνει σοβαρὸ λάθος».

Πίσω ὅμως ἀπὸ αὐτὲς τὶς δηλώσεις κρύβεται ἓνα «θουνὸ» ἀπὸ δυσεπίλυτα προβλήματα. Στὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση γιὰ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι γίνονται ριζικὲς ἀλλαγὲς σὲ πολλὰ ἐπὶ μέρους θέματα, ὥστε νὰ ἀναμορφωθεῖ καὶ νὰ ἀνακάμψει τὸ ὅλο σύστημα καὶ νὰ προσαρμοσθεῖ πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα, θὰ χρειασθεῖ μία καλὰ ὀργανωμένη καὶ συγκροτημένη προετοιμασία ὥστε, ὅσα θὰ προταθοῦν ἀπὸ τὶς ἐπὶ μέρους μελέτες τῶν θεμάτων, νὰ εἶναι σωστὰ τεκμηριωμένα, ἐφαρμοσίμα καὶ νὰ ἔχουν μακροχρόνια ἰσχύ. Αὐτό, βέβαια, προϋποθέτει τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ, σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα ἀποφάσεων, τῆς Πανεπιστημιακῆς Κοινότητος. Ὁ χρόνος ἐπείγει καὶ πρέπει νὰ ληφθοῦν σημαντικὲς ἀποφάσεις, γιὰ τὶς ὁποῖες ἀπαιτοῦνται πρωτοβουλίες, γιὰ

τὴν ἐπίτευξη ἀναπτυξιακῶν στόχων.

Ἐνα θέμα σημαντικό καὶ σύνθετο, εἶναι αὐτὸ ποῦ θὰ τεθεῖ, ἐκ τῶν πρώτων, πρὸς συζήτηση μετὰ τῶν ἀρμοδίων φορέων καὶ ἀφορᾷ στὴ μορφή ἀναγνώρισης τῶν πτυχίων τριετοῦς φοιτήσεως (*Bachelor*) ποὺ χορηγοῦν τὰ βρετανικὰ Πανεπιστήμια. Ὡς γνωστόν, τὰ πτυχία μας εἶναι, τετραετοῦς ἢ πενταετοῦς φοιτήσεως καὶ τῶν ἰατρικῶν σχολῶν ἑξαετοῦς. Ἐνας πτυχιούχος τριετοῦς φοιτήσεως με *Bachelor*, ἔχει ἀποκτήσει γνώσεις σὲ ἓνα ἐξειδικευμένο γνωστικὸ ἀντικείμενο, με περιορισμένες ἐπαγγελματικὲς προοπτικὲς. Ὁ πτυχιούχος αὐτὸς στερεῖται τῶν θεμελιωδῶν γνώσεων τῆς ἐπιστήμης ποὺ ἔχει ἀκολουθήσει. Ἴσως, στὶς ἀνεπτυγμένες βιομηχανικὰ χώρες, ἡ ἐξειδίκευση αὐτὴ νὰ εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάσταση, τῶν πτυχιούχων αὐτῶν, νὰ εἶναι ἐξασφαλισμένη. Στὴ χώρα μας, ὅμως, ὅπου, τὰ Πανεπιστήμιά μας ἀκολουθοῦν τὸ παραδοσιακὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα με ἓνα ἐνιαῖο κύκλο σπουδῶν, παρέχονται γνώσεις πολὺ εὐρύτερες, ὥστε ὁ πτυχιούχος νὰ ἔχει μεγαλύτερες ἐπαγγελματικὲς δυνατότητες. Ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι βιομηχανικὴ χώρα, τὰ πτυχία ἐξειδικευμένων γνώσεων δὲν θὰ ἔχουν τὴ ζήτηση στὴν ἀγορὰ ἐργασίας, ὅπως ἔχουν στὶς ἀνεπτυγμένες βιομηχανικὰ χώρες. Πολὺ πιθανόν, στὶς προτάσεις ἀλλαγῶν γιὰ τὶς σπουδὲς στὰ Πανεπιστήμιά μας νὰ τεθεῖ τὸ θέμα τῶν δύο κύκλων σπουδῶν, δηλαδή, πρῶτος κύκλος 3 ἔτη καὶ δεύτερος κύκλος μεταπτυχιακῶν σπουδῶν με 1 ἢ 2 ἔτη. Τὸ πρόβλημα ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὴ μορφή αὐτὴ τῶν δύο κύκλων σπουδῶν εἶναι οἱ ἐπαγγελματικὲς προοπτικὲς τῶν πτυχιούχων τοῦ πρώτου κύκλου σπουδῶν.

Αὐτοὶ θὰ εἶναι οἱ πολυπληθέστεροι. Οἱ γνώσεις των θὰ εἶναι περιορισμένες, ἂν καὶ θὰ ἔχουν πανεπιστημιακὸ πτυχίον. Θὰ ὀδηγηθοῦμε σαφῶς, σὲ μία ὑποβάθμιση τῶν σπουδῶν καὶ θεαίως τῶν πανεπιστημιακῶν πτυχίων. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, πού ἐκθέσαμε σὲ γενικὲς γραμμές, ἡ Πανεπιστημιακὴ Κοινότητα ἀντιδρᾷ σὲ μία τέτοια προσαρμογὴ τῶν σπουδῶν. Θὰ χρειασθεῖ, λοιπόν, πολὺ προσεγμένη καὶ συγκροτημένη μελέτη τοῦ θέματος αὐτοῦ, προτοῦ ληφθοῦν ἀποφάσεις.

Ὅμως, τὰ παραπάνω, ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ σύνθετα θέματα πού ἀπασχολοῦν τοὺς ἀρμοδίους τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καθὼς καὶ τὰ Πανεπιστήμιά μας. Εἶναι τόσα ἄλλα ἀκόμη, πού προβληματίζουν τοὺς ἀσχολουμένους μὲ αὐτά, ὅπως, ἡ ἀξιολόγησις τῶν Πανεπιστημίων, οἱ εἰσαγωγι-

κὲς ἐξετάσεις, ἡ οἰκονομικὴ αὐτοτέλεια τῶν ΑΕΙ, ἡ ἀναμόρφωσις τῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἔρευνας, τὸ πανεπιστημιακὸ ἄσυλο, τὸ ποσοστὸ συμμετοχῆς τῶν φοιτητῶν στὶς ἐκλογὲς πρυτανικῶν ἀρχῶν καὶ προέδρων τμημάτων καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη.

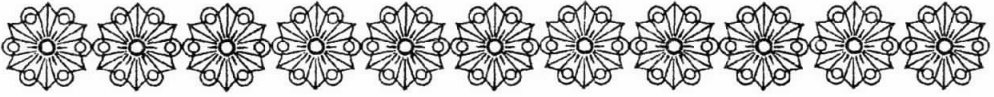
Ἐμεῖς, ἀπὸ τὴ στήλη αὐτή, εὐχόμεσθε ὅπως, τὰ ὅποια θεσμικὰ μέτρα ληφθοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνση μιᾶς συνεχοῦς ποιτικῆς ἀναβάθμισης στὸ χῶρο τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαίδευσης, ἀποδειχθοῦν ἀποτελεσματικά, γιὰ νὰ μπορέσουν τὰ Πανεπιστήμιά μας νὰ φθάσουν στὸ ἐπίπεδο τῶν εὐρωπαϊκῶν, μὲ ἴσης ἀξίας ἀπονεμόμενα πτυχία.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ
Ὁμότιμος Καθηγητὴς Γεωπονικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΓΙΑ ΝΥΧΤΑ

*Στὴ φάτνη Σου θ' ἀγρυπνήσω ἀπόψε, Κύριε
νὰ λικνίσω τ' ἀνήσυχτα ὄνειρά μου.
Πλάι στοὺς ἤρεμους τῶν προβάτων ποιμένες
τὸ κουρασμένο θα' γείρω κορμὶ
νὰ ξαποστάσει στὴ θαλπωρὴ τῆς ἀγάπης Σου.
Στῶν Μάγων τὰ δῶρα
πού ἡ πίστις τὸ γόνυ λυγίζει
φτωχὸς Βαλτάσαρ ἐγώ, ἀπιθάνω
στοῦ φωτεινοῦ Σου λίκνου τὴν κόχη
τῆς ψυχῆς μου τὴ λύτρωσις.*

ΝΙΚΟΣ ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Η Αθήνα ήταν πρό ημερών τὸ κέντρο τῶν ἐφημερίδων ὅλου τοῦ κόσμου. Περισσότεροι ἀπὸ 500 διευθυντὲς ἐφημερίδων ἀπὸ 80 χώρες συμμετείχαν στὸ Διεθνὲς Συνέδριο, ποῦ ὀργάνωσε ἡ Παγκόσμια Ἑνωσιὴ Ἐφημερίδων (*World Association of Newspapers*). Ὅπως ἀνακοινώθηκε 400 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι διαβάζουν καθημερινὰ ἐφημερίδες σὲ ὅλον τὸν κόσμον καὶ περισσότερο ἀπὸ ἓνα δισεκατομμύριο διαβάζουν ἠλεκτρονικὸ Τύπο.

Στὸ συνέδριο ἀναζητήθηκε ὁ ρόλος τοῦ Τύπου στὴν ἐποχὴ τῆς εἰκόνας καὶ ἀναδείχθηκαν οἱ προβληματισμοὶ καὶ οἱ δυσκολίες γιὰ τὸ ἄγνωστο μέλλον τῶν ἐφημερίδων. Ὁ διαρκὴς προβληματισμὸς ποῦ βασανίζει διεθνῶς τοὺς ἐκδότες εἶναι ἂν θὰ ὑπάρξει οἰκονομικὴ ἀνάκαμψη τῶν ἐφημερίδων τους καὶ ἂν μπορεῖ σύντομα νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ σχέση ἐμπιστοσύνης ἐφημερίδας - ἀναγνώστη.

Στὴ χώρα μας, αὐτὴ ἡ παραδοσιακὴ σχέση ἐπηρεάστηκε τὴν τελευταία δεκαετία ἀπὸ τὴν παρατεταμένη κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κρίση, τὴν ἀμφισβήτηση θεσμῶν καὶ ἀξιών, καὶ τὴ διαπλοκὴ ἐφημερίδων μὲ ἄλλα οἰκονομικὰ συμφέροντα. Ἐπίσης, ἡ δυναμικὴ εἴσοδος τῶν ἠλεκτρονικῶν μέσων, ποῦ διατίθενται δωρεάν, ἡ μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν διαβίωσης τοῦ μέσου ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἔδρασαν ἀρνητικὰ.

Στὸ συνέδριο τονίστηκε ὅτι οἱ ἐφημερίδες θὰ πρέπει νὰ σταματήσουν νὰ ἀνταγωνίζονται τὰ ἠλεκτρονικὰ μέσα ἐνημέρωσης

στὸν τομέα τῶν εἰδήσεων. Πρέπει νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο ἐνημερώνουν γιὰ τὸ γεγονός, ἐνῶ ἡ ἐφημερίδα ἐξηγεῖ, ἐρμηνεύει, ἀναλύει, σχολιάζει, κριτικάρει.

Αὐτὸ τὸ πρίσμα ἀπουσιάζει σὲ μικρὸ ἢ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες. Στὴν φρενήρη ταχύτητα τῶν ἐξελίξεων, ποῦ ἀπαξιώνει τὸ σημερινὸ προϊόν τῶν ἐφημερίδων, χρειάζεται ἡ παρουσίαση τῶν γεγονότων μὲ κριτικὸ πνεῦμα, ὁ ἐρεθισμὸς τῆς κρίσεως καὶ τῆς λογικῆς τοῦ ἀναγνώστη, καὶ ἡ προστασία τοῦ ἀπὸ τὴ μαλθακότητα ποῦ ἐπιφέρουν τὰ ἠλεκτρονικὰ μέσα ἐνημέρωσης.

Ἄλλωστε ὁ ἀναγνώστης διαφέρει ποιοτικὰ ἀπὸ τὸν θεατὴ τῆς τηλεόρασης καὶ τὸν ἀκροατὴ τοῦ ραδιοφώνου, γιατί ἔχει πολὺν περισσότερες ἀπαιτήσεις, ἀξιώνει σοβαρὴ καὶ ἐμπεριστατωμένῃ ἀνάλυση τοῦ γεγονότος, πρᾶγμα ποῦ σημαίνει ὅτι ὁ δημοσιογράφος τῶν ἐφημερίδων εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι περισσότερο καταρτισμένος καὶ εἰδικευμένος στὴ δουλειά του.

Αὐτὰ δέβια θὰ τὰ ἐπιτύχουν οἱ διευθυντὲς τῶν ἐφημερίδων ποῦ ἔχουν καταλάβει ὅτι ὁ Τύπος διεθνῶς καὶ ὄχι μόνο στὴ χώρα μας καλεῖται νὰ λειτουργήσῃ σὲ ἐντελῶς διαφορετικὲς συνθήκες, σὲ σύγκριση μὲ αὐτὲς τῶν προηγουμένων δεκαετιῶν. Ὅτι τὸ συγκριτικὸ πλεονέκτημα τῆς ποιοτικῆς ἐφημερίδας δὲν εἶναι πιά ἡ ἔγκαιρη καταγραφή καὶ προβολὴ τοῦ γεγονότος, ἀλλὰ ἡ ἔγκαιρη κατανόηση τῆς εἰδήσεως.

Ἄλλωστε, οἱ ἐπιτυχημένοι διευθυντὲς ἐφημερίδων δὲν ξεχνοῦν ὅτι οἱ ἀναγνώστες τους δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ διαβάσουν σὲ μιὰ ἀκόμη κουραστικὴ ἐπανάληψη τὸ γεγονός ποῦ ἄκουσαν στὸ ραδιόφωνο ἢ εἶδαν στὴν

τηλεόραση την προηγούμενη μέρα, αλλά να δοῦν τὰ «έπειδή» τοῦ γεγονότος, πού ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴ λογικὴ τῆς ἠλεκτρονικῆς δημοσιογραφίας μὲ τὶς ἄχρηστες ἐπαναλήψεις τοῦ ἴδιου γεγονότος.

Οἱ ἐφημερίδες μποροῦν ἐπίσης νὰ ἀξιολογήσουν τὸ πλεονέκτημα πού τοὺς ἀναγνωρίζουν οἱ πολῖτες ἔναντι κυρίως τῆς τηλεόρασης: Τὶς θεωροῦν πιὸ ἀξιόπιστες ἀπὸ αὐτήν. Αὐτὴ ἡ ἐκτίμηση εἶναι ιδιαίτερα διαδεδομένη ἀνάμεσα στὶς νεαρὲς ἡλικίες, οἱ ὁποῖες προτιμοῦν τὶς ἠλεκτρονικὲς ἐκδόσεις τῶν ἐφημερίδων στὸ διαδίκτυο, ἀπὸ τὶς τηλεοπτικὲς εἰδήσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ἐφημερίδες. Αὐτὴ τὴν καταπληκτικὴ διείσδυση τοῦ *Internet*, ἀλλὰ καὶ τῆς κινητῆς τηλεφωνίας, στὶς νεαρὲς ἡλικίες θὰ μπορούσε νὰ ἀξιολογήσει περισσότερο ὁ ἐκδοτικὸς χώρος, ἀναπτύσσοντας μὴ ἀμφίδρομη σχέση μαζί τους.

Μιὰ τέτοια ἐφημερίδα, πού θὰ δώσει τὸ ζωντανό της στίγμα στὴ σημερινὴ νεανικὴ ἡλικία, ἔχει μέλλον στὸ αὐριο. Μιὰ ἐφημερίδα μὲ ταυτότητα, μὲ ψυχὴ, μὲ φρεσκάδα, πού δὲν παραιτεῖται ἀπὸ τὴ βασικὴ ἀποστολὴ τῆς δημοσιογραφίας πού εἶναι τὸ ἀνελέητο κυνήγι τῶν γεγονότων μαζί μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ κριτικὴ παρουσίασή τους. Μιὰ ἐφημερίδα, πού δὲν θὰ ἀντικαταστήσει τὸ ρεπορτάζ μὲ τὸν ἐντυπωσιασμό τῆς εἰκόνας καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ βασικό της καθήκον νὰ ἐξηγεῖ τὴν πολυπλοκότητα τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἀποφάσεων, ἔχει μέλλον.

Γιατὶ ὁ κόσμος μας κατακλύζεται πλέον ἀπὸ πληροφορίες κάθε ποιότητας καὶ οἱ πολῖτες εἶναι διατεθειμένοι νὰ πληρώσουν γιὰ ἀξιόπιστη ἐντυπὴ δημοσιογραφία. Ἄλλωστε, τὸ μέλλον φαίνεται νὰ ἀνήκει στὶς ἐφημερίδες τοῦ Σαββατοκύριακου μὲ ἀξιόλογο περιεχόμενο καὶ ἐξειδικευμένους δημοσιογράφους.

Εἶναι ιδιαίτερα ἐντυπωσιακό ὅτι στὸ συνέδριο κανεὶς δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τὰ ὑβρίδια ἐφημερίδας, περιοδικῶν, δώρων, *dvd* καὶ *cd*, πού εὐδοκμοῦν στὴ χώρα μας ἰδίως

τὶς Κυριακές. Τὶς ἐφημερίδες - περιτυλίγματα τῶν δώρων πού περιέχουν. Ὁ διεθνὴς ἐκδοτικὸς χώρος ἔχει προσπεράσει πλέον τὴ θλιβερὴ αὐτὴ περίοδο καὶ πορεύεται στὸ μέλλον μὲ πίστη καὶ ἀξιοπιστία.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Στὸ φύλλο τῆς κυριακάτικης *Καθημερινῆς* (11.12.2005) ἐδιαβάσαμε στὴν ἴδια σελίδα τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα ἄρθρα: «Τὸ διβλίο καὶ τὸ σαράκι τῆς ἀνάγνωσης» (τοῦ Παντελῆ Μπουκάλα), «ὁ ἄγγελος τῆς ἀνάγνωσης» (τῆς Μαριάννας Τζιαντζῆ), «Ἐθισμένοι στὸ *shopping*» τοῦ Νίκου Ξυδάκη), «Τὸ μοιρολατρικὸ μέτωπο» (τῆς Ἰμάντας Μιχαλοπούλου). Παραθέτομε κατωτέρω ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτά, τὰ ὁποῖα φωτίζουν τὴν ἀλήθεια ὅτι ἰδίως στὶς ἡμέρες μας ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ παλέψη, νὰ καλλιεργηθῆ καὶ νὰ ἀσκηθῆ πολὺ γιὰ νὰ καταρθώσῃ νὰ μὴ χάσῃ τὴν πραγματικὴ ζωὴ καὶ καταλήξῃ νὰ ἐπιβιώνει ὡς καταναλωτὴς καὶ μόριο μάζης.

Ἡ ἀνάγνωση τῶν διβλίων ἀπαιτεῖ καὶ προϋποθέτει κόπο. «Ὁ Ἀμερικανὸς κριτικὸς καὶ θεωρητικὸς τῆς λογοτεχνίας Χάρολντ Μπλουμ πάντως ἐπιμένει πὼς δὲν τὶς διαβάζουν (τὶς περιπέτειες), ἀπλῶς τὶς σκανάρουν. Μὲ τὸ μάτι διαβάζουμε βέβαια καὶ μὲ τὸ μάτι ἐπίσης σκανάρουμε τὶς σελίδες. Ἄλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ βλέμμα· ὑπάρχει ἤδη μιὰ πρώτη οὐσιώδης διαφορὰ στὸν τρόπο, στὴ μέθοδο καὶ μιὰ δευτέρη στὴ σχέση μὲ τὸν χρόνο: Τὸ διάβασμα, μιὰ τέχνη πού δὲν τῆς λείπουν οἱ ἀναλογίες μὲ τὴν τέχνη τῆς γραφῆς, εἶναι ἓνα πέρασμα, μᾶς τὸ βεβαιώνει αὐτὸ τὸ ρῆμα «διαβάζω» μὲ τὴν καταγωγικὴ του σημασία, περνᾶω μέσα ἀπὸ. Εἶναι μιὰ κίνηση πρὸς τὰ μέσα πού θέλει τὸν ἀργὸ ρυθμὸ τῆς, θέλει τὰ «στάσιμά» τῆς καὶ τὶς ἐπιστροφές τῆς. Ὅταν διαβάζεις, καὶ μάλιστα κάτι πού σὲ συγκινεῖ καὶ σὲ γοητεύει, δὲν θέλεις νὰ τελειώσῃ ποτὲ τὸ διβλίο· ὅταν σκανάρεις ὅμως ἔχεις

πετάξει ήδη στη μεθεπομένη σελίδα, εκεί όπου ξαναβλέπεις τις κεραίες τῶν διαλόγων για τις ὁποῖες κυρίως ἐνδιαφέρεσαι». Φυσικὸ ἐπόμενο αὐτῆς τῆς στάσεως ἐναντι τοῦ βιβλίου, αὐτῆς τῆς «ἀναγνώσεως» εἶναι ἡ ἀγορὰ (καυτανάλωσις) τῶν «ἱπ» βιβλίων, ὄχι γιὰ νὰ τὰ μελετήσωμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ ἀποθηκεύσωμε στὴν βιβλιοθήκη μας.

Στὸ ἴδιο μῆκος κύματος κινοῦνται καὶ οἱ σκέψεις τοῦ δευτέρου ἄρθρου: «Υπάρχουν βιβλία πού εἶναι καμωμένα νὰ τὰ καταδροχθῶναι, πού τὰ πιάνεις καὶ δὲν μπορεῖς νὰ τὰ ἀφήσεις, πού οἱ σελίδες τους γυρίζουν ἀπὸ μόνες τους, π.χ. ὁ «Κώδικας Ντὰ Βίντσι» καὶ οἱ «*Illuminati*» τοῦ Ντὰν Μπράουν. Εἶναι τὰ βιβλία - γαριδάκια, τὰ βιβλία φυγῆς. Ἄν καὶ ξέρουμε ὅτι περιέχουν χρωστικές χημικὲς ὕλες καὶ καμμία θεραπευτικὴ οὐσία, ἂν καὶ ἐντοπιζοῦμε τὰ τεχνάσματα, τὰ στερεότυπα, τὰ ψιμύθια, τὰ καταπίνομε καὶ δὲν τὰ κλείνομε παρὰ μόνον ὅταν δὲν ἔχει ἀπομείνει οὔτε ἓνα γαριδάκι στὴ σακούλα. Λίπη, θερμίδες, χοληστερίνη, σύμφωνοι, τὸ παρακάναμε, ἀπὸ Δευτέρα δίαιτα». Ἐδῶ ἐπισημαίνεται ἡ ἀνάγνωσις «εὐπέπτων» καὶ «ἀνοσιῶν» βιβλίων, ὅπως συμβαίνει μὲ τὴν κατανάλωσι «πλαστικῶν» φαγητοῦ. Οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ὠθοῦνται ἀπὸ τὰ Μέσα Ἐνημερώσεως καὶ ἀπὸ τὶς τεχνικὲς τῆς Διαφημίσεως στὴν ἀλόγιστο κατανάλωσι διαφόρων «προϊόντων/ἀγαθῶν», τὰ ὅποια δὲν σχετίζονται οὔτε ὑπηρετοῦν τὴν τέχνη, τὴν ἐπιστήμη, τὴν φιλοσοφία, τὸν προβληματισμό.

Στὸ τρίτο ἄρθρο περιγράφεται καὶ ἀναλύεται ἡ καταναλωτικὴ ροπὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἐπισημαίνεται χαρακτηριστικῶς ὅτι «ἡ ἔκστασις τῆς κατανάλωσις διαρκεῖ μόνον μίαν στιγμὴν: Τὴ στιγμὴ τῆς παρόρμησις». Κι ἀκόμη ὑπογραμμίζεται «ὅσο σωρεῖς, τόσο σοῦ λείπει... Ἡ φυλὴ τῶν ψωνιστῶν γυρνάει σπῆτι μελαγχολικά, ἀκόρεστη. Οἱ γεμᾶτες σακούλες, δὲν κρύβουν καμμία ἐκπληξη, μόνον βάρος. Τὰ ψώνια θὰ σωριαστοῦν, θὰ τριφτοῦν, θὰ πετα-

χτοῦν». Οἱ ἐπισημάνσεις αὐτὲς πλησιάζουν πολὺ μὲ τὶς ἀπόψεις τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως γιὰ τὸ μάταιο τῆς συσσωρεύσεως ὕλικῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν προσκόλλησι σὲ αὐτά. Γι' αὐτὸ προτροπὴ τῶν ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι «τὸ ὑπερορᾶν μὲν σαρκός, παρέρχεται γάρ, ἐπιμελεῖσθαι δὲ ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου». Ἡ ἀσκητικὴ διάστασις τῆς Ὁρθοδοξίας, ἰδίως στὶς ἡμέρες μας, πρέπει νὰ συνδεθῆ μὲ μίαν ἀντικαταναλωτικὴ συμπεριφορὰ. «Ἔστω ἡ χρῆσις τῆς χρῆσις σύμμετρος». Οἱ ψεύτικες ἀνάγκες ψευτίζουν ἐν τέλει τὴν ζωὴν μας καὶ μᾶς ἐγκλωβίζουν σὲ μίαν ἀτέρμονα καὶ ἀκόρεστο προσπάθεια ἀποκτήσεως καὶ κατακτήσεως «ἀγαθῶν», ἐνῶ στὴν οὐσία «ἐνός ἐστι χρεία» (Λουκ. 10, 42).

Τὸ τελευταῖο ἄρθρο καταγράφει μίαν ἐνδιαφέρουσα πρότασι γιὰ ὑπέρβασι τῶν ἀδιεξόδων: «Ἄντι νὰ σκέπτομαι ὅτι ναί, πράγματι, οἱ οἰκογενειακὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις ἔχουν ἀτονῆσι στὴν Ἑλλάδα, τὸ λένε πιά καὶ οἱ ἐρευνες, θὰ μπορούσα νὰ ἀναλάβω τὶς εὐθύνες μου ὡς πρὸς αὐτό. Ἄν τὰ περισσότερα ὑποκείμενα τῶν ἐρευνῶν δροῦσαν ἀντὶ νὰ διαπιστώνουν, θὰ αὐξάνονταν ἡ πίστις ὄχι στὴν ὅποια κυβέρνησις ἢ στὴν οἰκονομικὴ πολιτικὴ, ἀλλὰ στὴν δυνατότητα προσωπικῆς δράσεως. Αὐτὸ πού ἰσχύει μὲ τὴν ἀνάγνωσις λογοτεχνίας θὰ ἔπρεπε νὰ ἰσχύει καὶ μὲ τὴν ἀνάγνωσις ἐρευνῶν: Νὰ παίρνομε ἰδέες δηλαδὴ γιὰ τὸ πῶς ἡ ζωὴν μας μπορεῖ νὰ ἀλλάξει». Ἡ ἐλπίς ὅτι, τοῦλάχιστον, σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο μποροῦν τὰ πράγματα νὰ ἀλλάξουν πρὸς τὸ καλύτερο, γίνεται κίνητρο γιὰ δράσι/ἀντίδρασι στὶς συνθήκες καὶ καταστάσεις, οἱ ὁποῖες ἀλλοτριώνουν τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο καὶ τὸν ὀδηγοῦν στὴν σταδιακὴ ἀπώλεια τῆς ἀληθινῆς ζωῆς του. Γιατί, ὅπως μᾶς ἐδίδαξε ὁ Κύριος Ἰησοῦς: «ὅς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σώσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὅς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν» (Ματθ. 16, 25).

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΣΠΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

«Πίστευω ότι τίποτε απ' όσα υπάρχουν σέ μένα και ιδιαίτερα ή μουσική, πού για μένα είναι ή ίδια ή ζωή, δέν μου άνήκουν. Μου δόθηκε κι αυτή από τόν Θεό. Και λέγοντας «Θεό», δέν έννοώ μιá άφρημένη άνώτερη δύναμη, ούτε κανέναν άπόμακρο και άνθρωποποιημένο κριτή. Έννοώ τόν γεμάτο άγάπη Ίησού, πού θυσιάσθηκε για τον καθένα από έμάς. Είναι χρέος μου να επιδιώξω σ' αυτό τó μεγάλο Του δώρο, στην μουσική μου, ώστε να τόν γνωρίσουν κι άλλες καρδιές...». Αυτά τά λόγια άνήκουν στον γνωστό μουσικοσυνθέτη Σταμάτη Σπανουδάκη σέ συνέντευξή του στην έφημερίδα «Άκρόπολη» στις 28 - 1 - 1979. Ήταν οι πρώτες του δημόσιες έπαφές με τó έλληνικό κοινό. Έκτοτε οι δηλώσεις του για τήν πίστη και τήν άγάπη του προς τόν Ίησού Χριστό, τόσο μέσα από τή μουσική του με θρησκευτικό περιεχόμενο όσο και μέσα από τις πάμπολες συνεντεύξεις του, έχουν γίνει γνωστές σέ ένα ευρύτερο κοινό.

Η πορεία του όμως, μέχρι να «βρεί» τόν Χριστό, πέρασε από πολλά στάδια και δοκιμασίες. Η μεγάλη άλλαγή ήρθε στα μέσα τής δεκαετίας του '70 στη Γερμανία από έναν Άμερικανό μουσικό, ó όποιος «θέλοντας να με βγάλει από τó τέλμα τής ζωής πού έκανα, όπως άφηγείται ó ίδιος ó Σπανουδάκης, μου μίλησε με απλά λόγια και μου έδωσε να καταλάβω τόν Χριστό. Πίστεψα κι αυτόματα άλλαξε ή ζωή μου. Σταμάτησα τις πρόσκαιρες άπολαύσεις και έδωσα τόν έαυτό μου στον Χριστό».

Ό Σταμάτης Σπανουδάκης δέν είναι θεωρητικός. Έχει γνωρίσει άρκετά καλά τις άρνητικές συνέπειες να διακηρύττει κανείς τή πίστη του: «Τό 80% τών κριτικών για τή δουλειά μου είναι κακόβουλες, επιχορη-

γηση από τó κράτος δέν έχω πάρει ποτέ, πρέπει να περιμένω τρία - τέσσερα χρόνια για να μου δώσουν ένα χώρο σαν τó Ήρώδειο, και πάλι φέτος πού τó πήρα μου τó έδωσαν τó Μάιο, δηλαδή έκτός προγράμματος του Φεστιβάλ Άθηνών. Και φυσικά έγώ τó Ήρώδειο τó πληρώνω, δέν μου τó επιχορηγεί τó κράτος. Με λίγα λόγια δέν άπολαμβάνω τά προνόμια πού άπολαμβάνουν εκείνοι, πού για ποικίλους λόγους προωθούνται από τά διάφορα κέντρα έξουσίας. Και παρόλα αυτά ó κόσμος άκούει τή μουσική μου». (Τόλημη, Ιούνιος 2001).

Όσον άφορā τή μουσική του πορεία, άρχισε από τήν κλασική μουσική, πέρασε στην πόπ, ξαναπήγε στην κλασική (με καθηγητή τόν Κ. Κυδωνιάτη) για να καταλήξει τέλος, σέ ένα έντελώς προσωπικό μουσικό ιδίωμα με σαφείς άναφορές τόσο στη δυζαντινή, στη κλασική, στη σύγχρονη ήλεκτρονική, όσο και στην έλληνική παραδοσιακή μουσική (άπό τήν Ήπειρο, τή Μακεδονία μέχρι τά νησιά και τή Μικρά Άσία).

Ό Σταμάτης Σπανουδάκης δέν είναι λοιπόν μόνο ένας δημοφιλής συνθέτης, αλλά και ένας αξιόλογος πνευματικός άνθρωπος, με πίστη και παρηγοσία και ούσιαστικές άπόψεις για τή ζωή και τόν άνθρωπο.

«Για μένα ó Χριστός είναι ή ίδια ή έμπνευση, είναι τó πāν», φωνάζει όπου κι άν βρεθεί. Και άλλου τονίζει: «Προσπαθώ να είμαι ποτισμένος από τόν Χριστό. Ό,τι στίχους έχω γράψει από εκεί προέρχονται» («Άπογευματινή», 3 - 3 - 2003).

ΠΗΓΕΣ:

Τελειώνοντας τή σειρά τών άρθρων πού αναφέρονται στη ζωή, τó έργο και τή χριστιανική πίστη πού ένέπνευσε δεκάδες συνθέτες, έλληνες και ξένους, όπως αυτοί άνα-

φέρθηκαν σὲ σειρὰ ἄρθρων στὶς «ΑΚΤΙ-
ΝΕΣ» (Μάρτιος 2003 - Δεκέμβριος 2005),
παραθέτω στὴ συνέχεια τὶς σημαντικότερες
πηγὲς πληροφόρησης πὺν χρησιμοποιήθη-
καν γιὰ τὴ συγγραφὴ αὐτῶν. Αὐτὲς οἱ πη-
γὲς προέρχονται ἀπὸ:

α) τὰ ἄρθρα ἐγκριτῶν περιοδικῶν καὶ
ἐφημερίδων,

β) τὰ ἔνθετα βιβλιαράκια πὺν ἐμπεριέ-
χονται στὶς συσκευασίεις τῶν CD (αὐτὰ γρά-
φονται συνήθως ἀπὸ διαπρεπεῖς μουσικο-
λόγους), καὶ

γ) τὰ βιβλία. Παρακάτω θὰ ἀναφέρω τὴ
βιβλιογραφία πὺν χρησιμοποίησα:

Ἑλλήνων συγγραφέων

- Ἀρχιμανδρίτη Μαστρογιαννόπουλου,
Ἡλία. «Μεγάλοι δημιουργοί». «*Ζωή*»,
1978.

- Ἀμαραντίδης Ἀμάραντος. «Ὁ Μπε-
τόβεν μέσα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του». «*Νεφέλη*».

- Βαλληνδράς, Ἀπόστολος. «Τί πρό-
σφερε ὁ Χριστιανισμός». «*Τῆνος*», 1988.

- Γεωργουλέα, Εὐαγγελία. «Ἐλένη Ν.
Οἰκονομοπούλου». «*Κάλαμος*», 2000.

- Δρόσος Γεώργιος. «Γιόχαν Σεμπά-
στιαν Μπάχ». «*Ζαχαρόπουλος*», 1996.

- Ἐνεπεκίδης, Πολυχρόνης. «Βιέννη σὲ
μείζονα καὶ ἐλλάσσονα τόνο». «*Σιδέρης*»,
1968.

- Καλομοίρης, Μανώλης. «Ἡ ζωὴ μου
καὶ ἡ τέχνη μου». «*Νεφέλη*», 1988.

- Κατραλῆς, Γεώργιος. «Κωνσταντῖνος
Κυδωνιάτης». «*Παρουσία*», 2004.

- Κουλουμπαρίτσι, Ἐλένη. «Ὅταν ἡ
εὐλάβεια γίνεται τραγούδι...». «*Ἡ Δαμα-
σκός*», 1993.

Ξένων συγγραφέων

- Βεντίνι, Ροντόλφο. «Μικρὸς ὁδηγὸς
στὴ μεγάλη μουσική». «*Στάχτυ*», 1994.

- De Cande, Roland. «Λεξικὸ τῶν συν-
θετῶν». «*Gutenberg*», 1987.

- Μότσαρτ, Βόλφγκαν Ἀμαντέους.
«Ἀλληλογραφία». «*Ἐρατώ*», 1994.

- Μπάχ, Ἄννα Μαγδαληνή. «Τὸ μικρὸ
χρονικὸ τῆς Ἄννας Μαγδαληνῆς Μπάχ». «*Ἡ Δαμασκός*», 1985.

- Nordsky, Max. «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ δράμα
τοῦ δημιουργοῦ - Π. Ι. Τσαϊκόφσκι». «*Σε-
λίδες*», 1992.

- Ramuz, Charles - Ferdinand. «Ἀνα-
μνήσεις ἀπὸ τὸν Ἰγκὸρ Στραβίνσκι». «*Printa*», 2003.

- Ρολλάν, Ρομαίν. «Μπετόβεν». «*Ἀρά-
κυνθος*», 2002.

- Tavener, John and Mother Thekla.
«IKONS». «*Fount*», 1994.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ἡ ἐγγραφὴ νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς
«Ἀκτῖνας» εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ
ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μι-
κρὰν προσπάθειαν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΠΟΘΟΣ

Δέκα χρόνια από την έκδημία του

Κύριε Διευθυντά,

Δέκα χρόνια συμπληρώνονται αυτό το μήνα (Γενάρη) από τότε που έφυγε για την αιωνιότητα ο άειμνηστος Διονύσης Πόθος, δικηγόρος, λογοτέχνης και τακτικός συνεργάτης των «Ακτίνων». Καταγόμενος από τη Ζάκυνθο αλλά γεννημένος στην Αθήνα (1908) έφερε μέσα του την ευγένεια και την αρχοντιά των Έπτανησίων.

Από το ξεκίνημα των «Ακτίνων», το 1938, ο Διονύσης Πόθος συνδέθηκε με την ομάδα των συντακτών τους και παρέμεινε τακτικός συνεργάτης μέχρι την έκδημία του. Δημοσίευσε διηγήματα, ποιήματα, μελέτες, δοκίμια, άρθρα, σχόλια, μεταφράσεις κ. ά. με τα ψευδώνυμα Π. Κλωνάρης και Ν. Βαλαμής. Οι δοκιμιακές μελέτες του για τον Σολωμό, τον Καζαντζάκη και τον Σαμαράκη αποκαλύπτουν το κριτικό του αισθητήριο, το πνευματικό του θάρρος και την αγάπη του προς τον άνθρωπο - λογοτέχνη.

Τύπωσε, επίσης, έναν τόμο με διηγήματα (1981), μια συλλογή με ποιήματα (Ψυχής βίος, 1984) κ. ά. Συνεργάτης της αθηναϊκής εφημερίδας «Ελευθερία» δημοσίευε τις Κυριακές πολύ ενδιαφέρουσες επιφυλλίδες. Για πολλά χρόνια ο Πόθος κράτησε στις «Ακτίνες» τη στήλη «Επίκαιρα», όπου σχολίαζε πνευματικά και κοινωνικά θέματα της επικαιρότητας.

Πάνω απ' όλα όμως ο Διονύσης Πόθος υπήρξε ένας γενναίος μαχητής στους πνευματικούς αγώνες για την ορθόδοξη πίστη. Αγωνίστηκε για τη Χριστιανική Λογοτεχνία με τους άειμνηστους Βερίτη, Μπολέτσι, Σοφ. Χατζηδάκη, Καρχιμάνη, Χονδρόπουλο κ. ά. Με τα βιβλία του, την άρθρογραφία του, προπάντων όμως με την τιμότητα και το ξζαίρε-

το ήθος του. Ήταν άνθρωπος πολλής αγάπης. Υπόδειγμα ζωής και παράδειγμα συνέπειας.

“Ας εΐναι αιώνια ή μνήμη του.

Με τιμή

Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΡΙΘΜΟΣ

Κύριε Διευθυντά,

Έγιναν εύρύτατα γνωστές οι πρόοδοι που σημείωσαν ειδικοί επιστήμονες έρευνητές στον χώρο της Γενετικής (άνθρώπινο γονιδίωμα). Μέσα στη μέθη των έντυπωσιακών όντως ανακαλύψεων αυτών παρατηρούμε ότι έλησμονήσαμε πάλι τον Δημιουργό αυτών των καταπληκτικών και θαυμαστών συνθέσεων.

Οι ανακαλύψεις αυτές έδημιούργησαν έλλπιδες για χρησιμοποίηση των σχετικών έπιτευγμάτων, των μέχρι τώρα και των μελλοντικών, για την θεραπεία και πρόληψη άσθενειών.

Έπροκάλεσαν όμως και έντονο προβληματισμό, διότι τόσο οι ανακαλύψεις όσον και οι δυνητικές «έφαρμογές» τους θέτουν θέματα και ήθικης τάξεως. Μπορεί ο επιστήμονας να προχωρεί άπεριόριστα; Όλοι οι χώροι της Δημιουργίας εΐναι ιεροί, αλλά ο χώρος της ανθρώπινης ύπαρξεως και στην σωματική και στην πνευματική διάστασή της εΐναι κατ' έξοχήν ιερός.

Το γεγονός ότι διάφορες ανακαλύψεις και έφευρέσεις δέν χρησιμοποιήθηκαν μ όνο ν ο ν για το καλό των ανθρώπων και της ανθρωπότητας γενικά, έχει πυροδοτήσει ένδοιασμούς, άνησυχίες και φόβους για την μελλοντική χρήση των ανακαλύψεων αυτών στον κλάδο της Γενετικής.

Αυτήν την περίοδο παρουσιάζεται στο

θέατρο ΕΜΠΙΡΟΣ (Ρήγα Παλαμήδη 2, περιοχή Ψυρρή) τὸ ἔργο τῆς Ἀγγλίδας συγγραφέως Κάριλ Τσέρτσιλ «Ἐνας ἀριθμὸς» μὲ θέμα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν κλωνοποίηση ἀνθρώπου. Ἔχουμε ἕναν πατέρα, ἕναν πραγματικὸ γιὸ καὶ δύο γιουὺς «ἀντίγραφα», προϊόντα κλωνοποιήσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ πρόσωπο ἱερό, δὲν εἶναι ἀριθμὸς. Ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι μοναδικός, καὶ ἀνεπανάληπτος, παρὰ τὶς κάποιες ὁμοιότητες ποὺ μπορεῖ νὰ διαπιστώνονται στὴν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ διάστασή του. Τὸ ἔργο δείχνει ὅτι αὐτὸ τὸ στοιχείο τῆς μοναδικότητας καὶ ἰδιαιτερότητας κάθε ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαλειφθεῖ μὲ ἐπέμβαση στὴ φύση του (γονιδίωμα).

«Ἡ Τσέρτσιλ θέτει τὴν μία ἐρώτηση πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη γιὰ τὰ γονίδια, τὴν ἐλευθερὴ βούληση, τὴν ἐπίδραση τῆς ἀνατροφῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη ταυτότητα» ἔγραψαν οἱ Τάιμς. Καὶ ἡ Νταίηλυ Τέλεγραφ σημειώνει γιὰ τὸ ἔργο: «Μία ἀνάληψη τῶν ἐφιαλτικῶν σεναρίων ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκτυλιχθοῦν ἂν ἡ ἀνθρώπινη κλωνοποίηση μεταβεῖ ἀπὸ τὴν σφαῖρα τῆς ἐπιστημονικῆς δυνατότητας στὴ σφαῖρα τοῦ ἐπιστημονικοῦ γεγονότος». Καὶ γενικώτερα τὸ ἔργο ἐπισημαίνει τὸ καίριο θέμα ποὺ ἀνάγεται στὴν αὐγὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας: πῶς καὶ γιὰ τί χρησιμοποιοῦμε τὶς δυνατότητες ποὺ μᾶς ἔχουν δοθεῖ;

Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ ἐπὶ δεκαετίες τώρα μὲ κείμενα τοῦ ἀείμνηστου Ἀλέξανδρου Τσιριτάνη καὶ τόσων ἄλλων συνεργατῶν, ὑπογραμμίζει τὴν ἀνάγκη τοῦ πνευματικοῦ ἐξοπλισμοῦ γιὰ τὴν σωστὴ χρῆση καὶ ἀξιοποίη-

ση τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας.

Μὲ ἐκτίμηση
ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

«Ο ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ
ΕΙΝΑΙ ΙΕΡΟΚΗΡΥΞ»

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ κ. Ἰωάννης Κ. Ἀγγελόπουλος, εὐστόχως σχολιάζει, στὴν στήλη τῶν Ἀκτίνων «Ἀπὸ τὸν Κόσμο τῆς Ἐπικοινωνίας», τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ἀθ. Παπανδρουποῦλου, ποὺ ἐδημοσίευσεν ἡ «Ἐστία» (31.10.2005).

Δυστυχῶς πλείστοι τῶν δημοσιογράφων ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν αὐξησιν τῆς ἀκροαματικότητος τῶν Καναλιῶν καὶ τῆς κυκλοφορίας τῶν ἐφημερίδων, ἀδιαφοροῦντες γιὰ τὴν ἠθικὴν ζημίαν ποὺ προκαλοῦν.

Ἄντὶ νὰ ἐπιδιώκουν τὴν διαφώτισιν καὶ παραλλήλως τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ τῶν τηλεθεατῶν, ἀσχολοῦνται μὲ συνεχεῖς ἐπαναλήψεις καὶ αὐθαίρετες γενικεύσεις τῶν παρεκτροπῶν τόσον τῶν ἐλαχίστων κληρικῶν, ὅσον καὶ τῶν δικαστικῶν.

Δὲν ἔχουν συνειδητοποιήσει ὅτι, ὁ δημοσιογράφος, ὅπως γράφει ὁ Κοραῆς, εἶναι ἱεροκῆρυξ καὶ κάτι πλέον τοῦ ἱεροκῆρυκος. Διότι ὁ ἱεροκῆρυξ μόνον κατὰ τὴν Κυριακὴν ἀνέρχεται εἰς τὸν ἄμβωνα, ἐνῶ ὁ δημοσιογράφος κάθε μέρα ἀπευθύνεται εἰς τὸν λαόν, διὰ νὰ τὸν διαφωτίσῃ, διὰ νὰ τὸν φρονηματίσῃ.

Μὲ τιμῆ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΛΙΑΛΙΑΜΠΗΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτητῆς: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατριδῆς, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δοῦρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους € 1,20. Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἐσωτερικοῦ € 12, ἐξωτερικοῦ € 30. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ διβλίωκριαίαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ἰανουάριος 2006

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τις εκδόσεις «Η Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

○ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

Προβληματισμοί και προτάσεις

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

○ **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**

Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας

○ **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**

Ίγνάτιος Λαμπρόπουλος

○ **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**

Άλέξανδρος Γιάλας (Γ. Βερίτης)

***

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ίστορία - Παιδεία

*

ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

***

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283